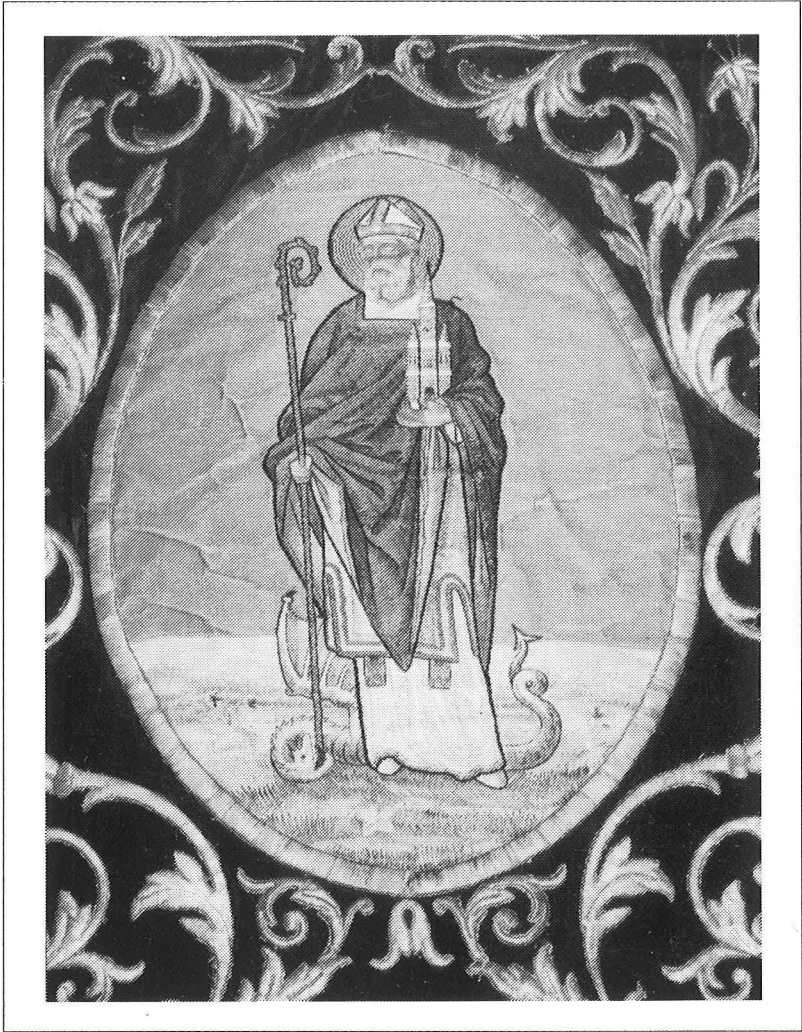

HET LAND VAN NEVELE

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring

december 1993

jaargang XXIV

aflevering 4

Afgiftekantoor 9850 Nevele

HET LAND VAN NEVELE

**Driemaandelijks heemkundig tijdschrift voor
Bachte-Maria-Lerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle,
Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele,
Sint-Martens-Lerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren.**

Lidgeld 1993

450 fr. over te schrijven op rekening 000-0627981-03 of
290-7431460-20 van „Het Land van Nevele” v.z.w.
Beentjesstraat 24, 9850 Nevele.

Steunend lid 1993

vanaf 1.000 fr.

Redactieraad

A. BOLLAERT - K. DE GROOTE - L. DE RUYCK - J. LUYSSAERT -
A. MARTENS - A. STROBBE

Eindredactie

J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Gedrukt in de Beschutte Werkplaats „Nevelland” te Nevele.

Bij de kaffoto: Detail uit de standaard van de H. Amandus (Zeveren)

Voorzitter

Jan LUYSSAERT
Veldestraat 26
9850 MERENDREE

Ondervoorzitter

Arnold STROBBE
Lokouter 12
9880 LOTENHULLE

Secretaris en bibliothecaris

Lieven DE RUYCK
Heitestraat 45
9850 LANDEGEM

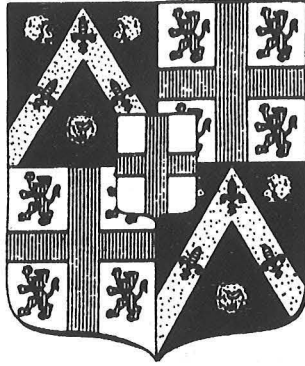
Penningmeester

André BOLLAERT
Beentjesstraat 24
9850 POESELE

Bestuursleden

Irène BUYSSE,	Knokstraat 12, 9880 Poeke
Stefaan DE GROOTE,	Peperstraat 7, 9800 Bachte-Maria-Leerne
Yvonne DE VOS,	Kalkhofstraat 7, 9800 Deinze
Daniël D'HOOGHE,	Langemunt 58, 9850 Nevele
Dirk HEYNSSSENS,	Bovenstraat 12, 9850 Landegem
Albert MARTENS,	Spinmolenplein 263, 9000 Gent
Marcel MICHIELS,	Langemunt 104, 9850 Vosselare
Guido SCHAECK,	Vosselarestraat 16, 9850 Landegem
Eddy VERSTRAETE,	Doornbosstraat 1, 9850 Hansbeke

HEEMKUNDIGE KRING

"HET LAND VAN NEVELE"

HET LAND VAN NEVELE

december 1993

jaargang XXIV

aflevering 4

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUD

G. VAN STEENKISTE, De Broederschap van de H. Amandus in Zeveren	271
A. JANSSENS, Overleden tijdens legerdienst	294
A.M., Uit het oude fotoalbum: Hansbeekse twens, anno 1916	296
W. DE CLERCQ, De speld en lanspunt van Merendree: twee opmerkelijke artefacten uit de bronstijd	298
A. MARTENS, Enkele fundaties in de kerk van Merendree gedurende de 19e en de 20e eeuw	310
L. STOCKMAN, De schenking van ridder Jan Van der Meersch (1380)	314
Erratum bij "Den Braetshoek, een oud cultuurgood"	317
A. BOLLAERT, 50 jaar geleden: Drie gebroeders De Smul in Duitse gevangenschap	318
A. MARTENS, Betwisting nopens "den costerelen clockereep" te Hansbeke, anno 1778	335
A. BOLLAERT, Monika van Paemel geadeld	343
M. VAN PAEMEL, De dorpsschool van Poesele	348
Errata bij "De Sint-Petrus- en Pauluskerk te Hansbeke (1793-1993). Architectuur en Kunstpatrimonium"	350
Verslagen	351

DE BROEDERSCHAP VAN DE H.AMANDUS IN ZEVEREN

De Heilige Amandus, *apostel der Vlaenderen, magtige patroon in alle ziekten en ellenden, bijzonderlijk in aenhoudende koortsen, wiens heilige reliquien bewaerd worden in de kerk van ZEVEREN* (1) wordt reeds eeuwen in Zeveren vereerd.

Volgens de legende was Amandus, van edele en rijke ouders afkomstig en werd hij geboren omtrent het jaar 594 nabij Nantes. Nog zeer jong werd hij monnik, leefde vele jaren als kluizenaar, maar bij een reis naar Rome werd hij door de Heilige Petrus in een visioen aangemaand om in Frankrijk het geloof te verkondigen. Op zijn talrijke missietochten stichtte hij kloosters en bidplaatsen, o.m. te Gent de Sint-Pietersabdij en de Sint-Baafsabdij en in de huidige dekenij Deinze de kerken of altaren van Astene en Zeveren. Hij werd bisschop van Maastricht maar hernam vrij vlug zijn missietochten.

In het huidige bisdom Gent zijn zesentwintig parochies aan Amandus toegewijd en in het huidige bisdom Brugge achttien. Dat Zeveren vanouds de H.Amandus als patroonheilige heeft, lijkt vast te staan (2). Reeds zeer vroeg was Zeveren een bekend bedevaartsoord ter ere van de H.Amandus. In de Deinse stadsrekeningen vindt men uitgaven om naar Zeveren op bedevaart te gaan. De naam Zeveren-Slunse verwijst naar de ziekten en kwellingen waartegen men in Zeveren kwam “dienen”. In de aloude litanie (zie bijlage I) van 1846 bad men: *H.Amandus, magtige patroon in alle lichamelijke ziekten, bijzonderlijk in aanhoudende koortsen, bid voor ons*. Zeveren-Slunse betekent namelijk op bedevaart gaan tegen de “slunse” of koortsigte griep.

Deze naam leeft nog voort in Zeveren: de jongste generatie geeft als verklaring “een gescheurde vlag op de kerktoren”; Cassiman en anderen (3) denken aan een slentergang van de bedevaarten uit Deinze. Het is wel opvallend dat de autochtone Zeverenaars de betekenis van de naam Zeveren-Slunse minder goed kennen. Het waren vooral personen van buiten Zeveren die rond Pinksteren op bedevaart kwamen (4). De parochianen van Zeveren hebben het steeds gehouden bij bedevaarten rond de feestdag van H.Amandus op 6 februari. Zo weten wij ook dat de Deinse wevers in de middeleeuwen op derde Sinksendag naar Zeveren op bedevaart kwamen en de bedevaart Zeveren-

Beeld van de H.Amandus,
gemaakt door Th. Janssens van Nevele.

Slunse vierden als kermisdag.

Tot in 1970 was de dinsdag na Pinksteren, met de traditionele dienst voor de overleden parochianen, een late uitloper van deze eeuwenoude Zeveren-Slunse.

Toen in 1858 een kapelletje gebouwd werd ter ere van de H.Amandus werd de oude tekst uit de bouwvallige kerk van Zeveren bij het beeld van de H.Amandus, boven het zijaltaar aan hem toegewijd, “geplukt” en in deze kapel aangebracht: *Die kweiling lijd door koorts en wenscht te sijn ontslaegen, kan hier met sijn offrant Amandus voorspraek vraegen* (5).

Ontstaan van de Broederschap

Volgens K.Bergé (6) werd in 1734 wel een relikwie van de H.Amandus bewaard in de kerk van Zeveren, maar tussen 1612 en 1762 was er geen enkele Broederschap in Zeveren.

De eerste sporen van een Broederschap van de H.Amandus vinden we in 1803. Bisschop Etienne Fallot de Beaumont, benoemd tot bisschop van het nieuwe bisdom Gent op 9 april 1807 (7) schonk vrij vlug na zijn benoeming, op 10 augustus 1803, aan de kerk van Zeveren een schrijn voor de relikwieën van de H.Amandus. De volksdevoties die de voorbije jaren veel aan belangstelling hadden ingeboet, kregen immers van deze bisschop grote steun. Het schenken van dit schrijn moet dan ook aangezien worden als een belangrijke bijdrage tot het laten heropleven van de devotie tot de patroonheilige van Zeveren.

Vanaf 1804 vinden we in de kerkrekeningen uitgaven die kunnen wijzen op een georganiseerde verering van de H.Amandus. Joseph Bekaert, door bisschop de Beaumont tot kerkmeester benoemd in 1804, wordt reeds bij de eerste vergadering van de *fabrike van de Kerke van Zeveren*, op 12 pluvisse van het jaar 12 (2 februari 1804) gevraagd om de rekening van de *schele van Sint Amandus* voor te leggen. Dat de *standaarddrager* van de H.Amandus in 1834 een jaarwedde krijgt van de kerkfabriek wijst toch ook op een zekere georganiseerde verering en in 1856 krijgt hij nog een jaarwedde van 1 frank.

Het duurde tot 1853 vooraleer wij uit de archieven zekerheid krijgen over het bestaan van de Broederschap. Op 4 februari 1853, op vraag van Engelbertus

Beeld van de H.Amandus uit de oude kerk

Buyse, pastoor van Zeveren (sedert begin 1852 bijgestaan door coadjutor B. Walraet) (8), heeft bisschop Ludovicus Joseph Delbecque het goed gevonden om *op te rigten ene Broederschap, ter ere van den heiligen Amandus, bisschop en belijder* in de kerk van Zeveren (zie bijlage II).

De oprichting van de Broederschap, gesuggereerd door de predikanten van een volksmissie in Zeveren, kadert volledig in de zorg van bisschop Delbecque (°Ieper 1796) voor de ontwikkeling van de devotiewerken.

In de oude kerk van Zeveren was het rechter zijaltaar toegewijd aan de H. Amandus, met beeld en offerblok. In de nieuwe kerk, gebouwd in 1861, naar de plannen van bouwkundige C. 't Kindt van Nevele, werd dit zijaltaar opgericht ter ere van de H. Antonius abt, tweede patroon van Zeveren.

Leden

Uit het reglement, opgesteld door bisschop Delbecque lichten we volgend artikel: *“De Broederschap van de H. Amandus is toegankelijk voor alle gelovigen van beide geslachten die een goede naam en faam hebben.”*

Toch waren er drie categorieën leden: “leden van het Groot Gilde”, “het Klein Gilde” en “ereleden”, wat erop wijst dat men het bisschoppelijk reglement zeer vrij toepast. De leden van het “Groot Gilde” en de ereleden betaalden een hogere lidmaatschapsbijdrage dan de leden van het “Klein Gilde”.

Alleen de leden van het “Groot Gilde” mochten op maandagavond in het octaaf van het feest van de heilige aanzitten aan de eenvoudige maaltijd. Zij hadden ook grote verplichtingen. Zo moesten de *confreeren en confreressen* aanwezig zijn in de hoogmis op de volgende dagen: de vier solemnele hoogdagen, de zondag in het octaaf van 6 februari (feestdag van de H. Amandus), op de processiedagen en op de dag van Ons-Heer-Hemelvaart. Zij moesten de begrafenis van een medelid bijwonen en de afgestorvene met een brandende kaars begeleiden naar zijn laatste rustplaats. De ziele dienst, die kort na de begrafenis werd opgedragen, moest bijgewoond worden desnoods door een ander gezinslid die dan vader of moeder vertegenwoordigde. Wie aan deze verplichtingen niet voldeed moest een boete betalen.

Het "Groot Gilde" was voorbehouden voor mannen; vooral landbouwers en andere zelfstandigen, en personen van de zogenoemde betere stand, zoals "bijzonderen" en "grondbezitters", waren hiervan lid; zij waren ook de enigen die tijdens de werkuren op de verplichte bijeenkomsten aanwezig konden zijn.

Vrouwen en loontrekkenden zoals landmannen, dagloners, *smitsknegten* en *koeywagters* werden lid van het "Klein Gilde". Zij betaalden een kleinere jaarlijkse bijdrage en hadden weinig andere verplichtingen dan *van goede naem en faem* te zijn.

Tenslotte werden in de loop der jaren ook ereleden geworven, vooral buiten de parochie. Bij de oprichting van de Broederschap in 1853 werden 43 leden ingeschreven in het "Groot Gilde" en 101 leden in het "Klein Gilde". In 1890 telde men 37 leden van het "Groot Gilde" en 238 leden van het "Klein Gilde" en reeds 27 ereleden. Het duizendste lid werd luisterrijk gevierd in 1953.

Het werven van ereleden gebeurde elitair. Wij vermelden: Josef Van Risseghem, burgemeester van Deinze; de dichter Marnix Van Gavere (Ferdinand Pauwels, zie bijlage III), oud-pastors van Zeveren en echtgenoten van vooraanstaanden in Zeveren.

Wij vonden leden van het "Klein Gilde" uit de volgende gemeenten (in dalende volgorde van het aantal leden): Vinkt, Deinze, Meigem, Poesele, Wontergem, Petegem, Nevele, Lotenhulle, Grammene; ook enkele leden uit Olsene, Kanegem, Knesselare, Esen, Machelen, Waregem, Tielt, Nazareth, Aalter, Bachte-Maria-Lerne en Vosselare.

Wij noteerden van 1901 tot 1904 de zielemissen voor afgestorven leden van buiten de parochie Zeveren. Tijdens deze vier jaar werden vier diensten opgedragen voor leden van het "Groot Gilde" (2 van Deinze, 1 van Nazareth en 1 van Tielt) en negen voor leden van het "Klein Gilde" (van Waregem, Aalter, Meigem, Deinze, Bachte, Vinkt, Nevele en Vosselare).

De lidmaatschapsbijdrage werd in 1853 vastgesteld op 0,5 fr. en werd in 1870 op 1 fr. gebracht en vanaf 1930 tot 2,5 fr. verhoogd voor de leden van het "Groot Gilde" en de ereleden. De leden van het "Klein Gilde" betaalden aanvankelijk dezelfde bijdrage, maar later minder: bijv. 2 fr. in 1930.

Werking

Vanaf de oprichting van de Broederschap werd het feest van de H.Amandus op 6 februari steeds op dezelfde manier gevierd. De zondag in het octaaf van 6 februari, in de volksmond “Sint-Amands-zondag”, en de maandag erna, in de volksmond “Sint-Amands-zuster”, zijn de logische verlengingen van het naamfeest zelf. Deze vieringen hebben vanouds een groot succes gekend, het was de kleine kermis in Zeveren.

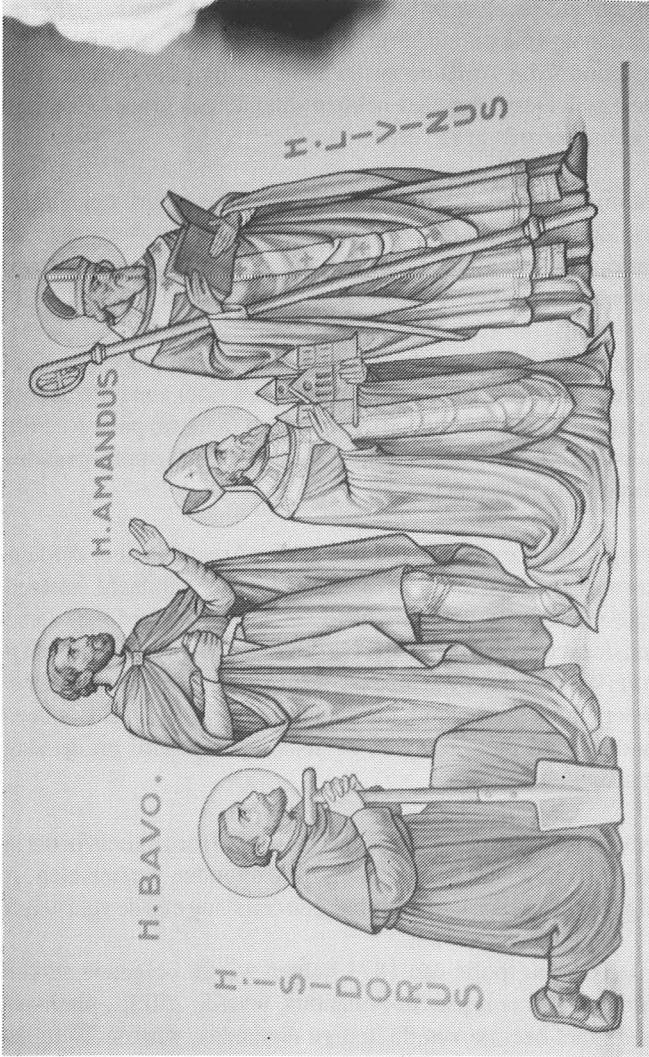
Zo werd bijvoorbeeld in 1873 de hoogmis op 6 februari opgedragen door 4 priesters. Zoals naar gewoonte kwam de pastoor van Meigem prediken. De kerk was open vanaf 4u30 ‘s morgens om aan ieder lid van de Broederschap de gelegenheid te geven te biechten en te communie te gaan.

In de jaren 1890, 1891 en zeker nog tot 1906 zag de viering op 6 februari er als volgt uit: om 6 uur de eerste mis met preek door een pater Recollect, om 9 uur solemnele hoogmis met preek door een (andere) pater Recollect, om 3 uur vespers en lof. De paters hoorden tijdens de twee voorafgaande dagen (4 en 5 februari) de hele dag biecht.

De viering van de zondag in het octaaf van Amandus doet denken aan een ware kermisdag. Van meet af aan werd grote aandacht besteed aan de kerkelijke viering. De hoogmis werd solemneel gevierd met verschillende priesters; de preek was belangrijk. Na de hoogmis was er steeds een processie rond de kerk als het weer wat meezat, want *Sint Amands heeft zijn wanten aan* is een weerspreuk uit Zeveren die veelal van toepassing is. Het beeld van de H.Amandus werd meegedragen, evenals de standaard en de vlag van de Broederschap.

Een nieuwe standaard van de Broederschap werd aangekocht in het jaar 1864. Het is een prachtig stuk in rode damast met gouden versierselen. Amandus wordt afgebeeld met een kerk in de hand en een slang met de voet verpletterend.

Uit de verzekeringspolis van 1873 lichten wij de volgende stukken: grote standaard van de confrerie St.-Amandus, waarde 250 fr., platinastaf op de baljuwstok met beeldje van de heilige Amandus, waarde 29 fr., beeld van Sint-Amandus, waarde 150 fr. Als waardevergelijking vermelden wij uit hetzelfde verzekeringscontract: een massief zilveren ciborie van 770 gr.,

Muurschildering in het koor van de kerk.

waarde 242 fr. Wij weten dat later in 1889 nog een beeld van Sint-Amandus werd gemaakt door beeldhouwer Janssens uit Nevele (9).

De maandag in het octaaf van Sint-Amandus, in Zeveren “feest van Sint-Amands- zuster” genoemd, begon met een dienst voor de overledenen van de Broederschap. Na deze godsdienstige plechtigheid volgde een algemene vergadering voor de leden van het “Groot Gilde”, waarop de kastoestand werd voorgelezen en de boeten geïnd. In het jaar 1880 zien wij dat het geld van de boeten niet in de kas van de Broederschap terecht komt... maar verdeeld wordt onder de aanwezige leden.

Vanaf de oprichting in 1853 werd er op maandagavond na het lof (zeker tot 1914 met sermoen) een eenvoudige broodmaaltijd met hesp of kaas aangeboden aan de leden van het “Groot Gilde”. Dit gebruik is tot heden gebleven. Maar in 1873 waren er uitspattingen... want de bisschop schrijft aan de pastoor dat de misbruiken met eet- en drinkpartijen moeten ophouden. Uit de jaarrekeningen plukken wij de volgende gegevens: in 1902 is er 19,5 kg hesp gegeten in de herberg bij Emiel Mortier en in 1910 eet men bij Basile Van Hoe 28,5 kg hesp. In 1957 werd bij de hulde van het duizendste lid een middagmaal aangeboden aan 68 aanwezigen.

De bedevaart

De Deïne bedevaart naar Zeveren op de derde Sinksendag vond veel vroeger plaats dan de oprichting van de Broederschap; Zeveren-Slunse verwijst naar deze gebeurtenis.

Het is merkwaardig dat de bedevaart plaatsvond rond Pinksteren en niet rond het feest van de heilige op 6 februari. Dit zal wellicht te maken hebben gehad met het te verwachten weer. Men heeft altijd veel belang gehecht aan de bedevaart; voor die van 1873 werden zelfs speciale plakbrieven gedrukt. Wij konden geen exemplaar terugvinden maar in de rekeningen is een uitgave genoteerd van 1,5 fr. betaald aan *de knape* voor het uitdragen van plakbrieven om de bedevaart naar St.-Amandus aan te kondigen en aan te bevelen. In 1941 nog liet pastoor L.Braet speciale prentjes drukken met de litanie van de H.Amandus.

De traditie om op Zeveren-Slunse naar Zeveren te komen *dienen* tegen de

“slunse” werd in ere gehouden tot ongeveer het einde van de tweede wereldoorlog. Veel vreemdelingen kwamen; men betaalde veelal voor jaren ver de lidmaatschapsbijdrage. Wij vonden o.m. de namen van bedevaarders uit Etikhove, Lovendegem, Zomergem, Alveringem.

De staties langs de buitenkant van de kerk werden vernieuwd in 1941. Zij stellen taferelen voor uit het leven van de heilige en werden gegoten in gewapend beton in de vorm van half verheven beeldhouwwerk. Er zijn vier taferelen: Amandus apostel van Vlaanderen, Amandus bekeert de heidenen, Amandus geneest de zieken, Amandus sterft. De vorige staties waren in hout en beschilderd maar ze werden rot.

Financiën

De inkomsten van de Broederschap bestonden uit: bijdragen van de leden; boeten wegens verzuim van de verplichtingen (op enkele keren na); de *bosse gelost*; penningen voortkomend van de zegening met de relikwie van de heilige patroon.

De bijdrage van de leden (zie hoger) was de belangrijkste bron van inkomsten. Er werden boeten gevorderd van de *confreeren en confreressen*. Deze boeten waren, per tekortkoming, steeds gelijk aan de jaarlijkse lidmaatschapsbijdrage. Sommige personen moesten zelfs tot 20 maal de bijdrage op 1 jaar betalen. De verplichtingen, op straf van boete, waren dwingend: *Geen andere reden dan ziekte is verschoond*.

Tijdens elke hoogmis ging een bestuurslid van de Broederschap rond met *de bosse*, dit was een inzamelingsschaal met vermelding “Sint Amands”. In de perioden dat vooral oude mannen, die wat moeite hadden om de omhaling te doen, bestuurslid waren, werd een lid van het “Groot Gilde” aangesproken. Zo was bakker De Roo jarenlang de man met *de bosse*. Velen in Zeveren herinneren zich dat Camiel Buyse bij elke penning die in de gleuf van *de bosse* terechtkwam luidop zei: *Gotsantelon*, wat duidelijk betekende “God zal ‘t je lonen”.

De opbrengst van de zegening met de relikwie van de heilige Amandus en de opbrengsten uit zijn offerblok werden steevast gebruikt om missen te laten opdragen voor de overleden *confreeren en confreressen*.

Wat de uitgaven betreft onderscheidt men vaste uitgaven en occasionele uitgaven. Tot de jaarlijks terugkerende uitgaven behoort in de eerste plaats de jaarwedde van de *knape*. In 1853 was dit 11 fr., in 1900 was dit 35 fr. in 1930 was het 150 fr., in 1960 liep dit op tot 1.500 fr.

Ook de secretaris kreeg (misschien niet vanaf 1853) een jaarwedde; in 1952 was dat 100 fr.

Een derde vaste uitgave was de betaling van de pastoor en de koster voor de hoogmis, de dienst voor de overleden leden en de loven. In 1864 noteert de secretaris, August De Vreese, alles in guldens in zijn kasboek: de hoogmis op de solemniteit kost 1,16 gulden; een sermoen op het feest van de heilige kost 2,15 gulden. Voor 't laatst rekest de secretaris in gulden in 1871. Hij zet om: 44-15-6 gulden = 110,58 fr.

In 1912 werd de prijs voor de dienst voor de overleden leden van de Broederschap 6,56 fr. voor de pastoor; 3,27 fr. voor de koster; 0,90 fr. voor de kerkbaljuw; 0,17 fr. voor elke misdienaar en 0,10 fr. voor de orgelblazer.

Elk jaar was er onthaal van de leden. De kostprijs hiervan is vele jaren moeilijk te achterhalen. Toch vinden wij voor 1889 de som van 31,7 fr., voor 1920 was het 114 fr., voor 1946 werd dit 1.150 fr. Het middagmaal, uitzonderlijk aangeboden in 1953 ter gelegenheid van het duizendste lid en het 100-jarig bestaan, kostte 5.644 fr.

De uitgaven voor de missen voor overleden gildebroeders en gildezusters waren afhankelijk van het aantal overledenen.

De rest van de gelden werden altijd gebruikt voor kerk en religie, maar vooral voor de verering van de heilige Amandus. Wij vonden o.a. in 1857: aankoop van zes nieuwe kandelaars om te gebruiken bij een lijkdienst van een medelid (100 fr.); in 1883: nieuwe standaard van de St.-Amandusgilde (236,07 fr.) en in 1889: nieuw beeld van H.Amandus (150 fr.)

Bij de aanstelling van pastoor Vanden Abeele in 1932, Braet in 1936, Labijn in 1948 en Roelandts in 1952, werd telkens een praalwagen ter ere van Sint-Amand in de stoet meegevoerd en bekostigd door de Broederschap.

Verzilverde grote lantaarn,
geschonken aan de kerk door de Broederschap.

Het bestuur

Het is uit de voorhanden archiefstukken niet uit te maken of het bestuur van de Broederschap ooit democratisch werd verkozen of werd aangesteld.

De bestuursploeg bestond steeds uit maximum vier tot vijf personen. Zoals in het reglement van de bisschop bij de oprichting van de Broederschap werd voorzien, is de pastoor de eerste in de raad van bestuur. Hij is het die de drie andere bestuursleden benoemt, van wie één de schatbewaarder van de kerkfabriek moet zijn. De bestuursgroep duidde uit zijn midden de secretaris aan. Zij benoemden een *knape van de gilde* die instond voor de werving van de leden en de jaarlijkse inning van de bijdrage.

Reeds in 1852 werd een bestuur gevormd dat de pastoor adviseerde om de oprichting van de Broederschap op het bisdom aan te vragen; de volgende personen maakten er deel van uit: August De Vreese, Charles Lambert, Charles Cornelis en pastoor Engelbertus Buyse. Geen enkele van de drie leken was lid van de kerkfabriek, laat staan schatbewaarder, wel waren hun broers lid van de kerkfabriek of burgemeester. Johannes Baptist Cornelis was toen burgemeester van Zeveren.

In 1870 werden August De Vreese en Charles Cornelis in het bestuur vervangen door Kamiel Begijn en Charles Verbauwhede. In 1880 kwam een vierde leek in het bestuur dat toen bestond uit: Frederik Vaernewijck, Aloïs Claeys, Frederik Buyse en Charles Lambert. In het jaar 1905 waren drie van de vier leken lid van de kerkfabriek: Basile Martens, Pieter Vande Moortele en Emiel Verdonck en aangevuld met de ouderdomsdeken Charles Lambert. Het is ook zeer opvallend dat er nu geen enkele afstammeling van alle voornoemde bestuursleden in de parochie Zeveren leeft.

In 1920 werd Maurice Wambeke, de pas benoemde onderwijzer van de gemeenteschool, in het bestuur opgenomen en kreeg de functie van secretaris.

Voor het eerst werd in 1936 een burgemeester van Zeveren in het bestuur van de Broederschap gecoöpteerd: *Op de vergadering van het bestuur op de patroondag in 1936 gehouden, is er eenparig besloten Modest Van Steenkiste, tegenwoordig burgemeester van Zeveren, mits zijn toestemming in het bestuur op te nemen in vervanging van Emiel Verdonck.*

Feeststoet bij de inhulding van pastoor L.Braet.
“Amandus verkondigt het Geloof”.

Wij herkennen Roger Tourquoy als de H.Amandus.

Verder van links naar rechts: Caesar De Ketelaere, later schepen van Zeveren; Jules Bradt, een gekende figuur in de dorpsgemeenschap; August Heyerick, stamvader en nazaat van een uitgebreide familie in de streek van Deinze en Nevele; Herman Pieters, één van de burgerlijke oorlogsslachtoffers in Vinkt (samen met vader en broer gefusilleerd).

Uit de archieven van de kerkfabriek en de verslagen van de gemeenteraad blijkt dat er vóór 1930 bijna altijd spanningen waren tussen de kerkfabriek (met de pastoor) en de meerderheid in de gemeenteraad. Reeds in 1838 schreef pastoor E.Buyse aan de broer van burgemeester J.B.Cornelis, die overste was van een kloostergemeenschap, een brief met klachten over de samenwerking en vroeg om tussenkomst.

Wij vinden later nog de volgende mannen als bestuurslid: Jean Baptist Mestdagh, Camiel Buyse, Emeric Buyse, René Mestdagh, Arthur Verwilt.

We zochten de verwantschap op van de bestuursleden van de zeer bloeiende Maria-Congregatie voor “Jonge dochters” met deze van de Amandus-Broederschap.

Al de dochters uit de families De Vreese en Lambert spelen een belangrijke rol in het bestuur van de Congregatie. Toen bijvoorbeeld in 1859 Euphrasie De Vreese begijn werd, werd zij in het bestuur van de Congregatie ogenblikkelijk vervangen door haar zuster Clemence.

De families De Vreese en Lambert behoorden tientallen jaren tot de voornaamste families in Zeveren. Bij een inzameling voor de versiering van de kerk, nieuw gebouwd in 1861 voor 25.625 fr., schonken ze elk 200 fr. en wanneer in 1874 in Zeveren vier jaargetijden opgedragen werden met broodbedeling aan de armen, waren er twee bij voor een overledene van de familie De Vreese en één voor de familie Lambert (en één voor pastoor Versluys).

De *knape* van de gilde was altijd iemand die op één of andere manier bij het kerkelijk leven betrokken was, en als *knape* een kleine vergoeding kreeg. De volgende personen, die gedurende een zekere tijd ook kerkbaljuw waren, vervulden die taak: Benjamin Strobbe (22 jaar), Emiel Verdonck (1 jaar), Charles Walbroeck (2 jaar), Conrad Tijtgat (9 jaar), Odo Coucquyt (4 jaar) en Raymond De Keukelaere (40 jaar).

En de “Ware Amanduszonen”?

Wij vroegen ons af of er een verband bestond tussen de Broederschap van de heilige Amandus en de “Ware Amanduszonen” (10)?

Feeststoet bij de inhuldiging van pastoor R.Labijn. Praalwagen "Amandus verkondigt het Geloof".
(Omer Verwilt, thans wonend in Meigem, als "boever")

De “Ware Amanduszonen” was de parochiale congregatie voor jongelingen; later werd deze beweging uitgebreid tot alle mannen en jongelingen die zichzelf oud-retraitant of toekomstig retraitant konden of wilden noemen.

Wij stellen vast dat coadjutor Alberic Vanden Abeele, die pastoor Felix Amandus Verhaeghe bijstond en tijdens zijn ziekte verving, in 1884 de werking van de Broederschap afzwakte om de “Ware Amanduszonen” op het voorplan te brengen.

Uit het *Registrum Divinorum officiorum* van de parochie Zeveren uit het jaar 1905 lichten wij de volgende tekst: *Op 25 juni 1905 is er plechtige processie tussen Vespers en Lof. De Congregatie van Sint Amandus, voorafgegaan door haar vaandel, zal plaats nemen in den stoet, vier en vier, vóór de gilde van Sint Amand.*

Als na het overlijden van pastoor Felix Verhaeghe (die zich graag Amandus noemde) door 65 gezinshoofden van Zeveren een petitie naar de bisschop werd gestuurd om de benoeming van coadjutor Alberic Vanden Abeele tot pastoor in Zeveren te vragen, werden o.a. de volgende argumenten opgegeven: *er is een bloeiende congregatie “De Ware Amanduszonen” waarvan omtrent alle jongelingen lid zijn, en waarvoor E.H.A. Vanden Abeele een vlag geschonken heeft. Daarenboven is er een bond van oud-Retraitanten of Xaverianen door hem opgericht (dus afzonderlijk van de “Ware Amanduszonen”) en een broederschap van de H.Amandus”.*

Bij de aanstelling van pastoor Stockman op 22 juli 1906 moesten aanwezig zijn: de vlag van de “Ware Amanduszonen” en de vlag van de Broederschap van Sint-Amand.

De vlag van de Broederschap werd in 1896 gewijd en ingehaald vanuit de katholieke school. Deze vlag van de Broederschap werd tot voor enkele jaren bij begrafenissen van leden gebruikt en is op dit ogenblik nergens te vinden, evenmin als de vlag van de “Ware Amanduszonen”. In het *Liber Memorialis* van de Sint-Amandusparochie Zeveren lezen wij: *De vaandel van de O.L.Vrouwcongregatie is blauw, die van de “Ware Amanduszonen” is geel en wit, die van de Broederschap van Sint-Amandus is rood, de vlag van de derde orde is groen.*

Het is vermeldenswaard dat de pastoor en/of de coadjutor de volgende benamingen willekeurig gebruikten om de mannen naar de maandelijkse vergaderingen uit de nodigen: *Ware Amanduszonen, Xaverianen, Oud-retraitanten, Amanduscongregatie, Congregatie van mannen en jongelingen en St.-Amandusvergadering*, nooit echter *St.-Amandusgilde* of *Broederschap van de heilige Amandus*.

De “Ware Amanduszonen” en de “Xaverianen” zijn rond de jaren 1915 in elkaar opgegaan en uitgestorven als religieuze vereniging rond 1930.

Er was zeker geen verband noch samenwerking tussen de “Ware Amanduszonen” en de Broederschap van de H.Amandus.

Algemeen besluit

De devotie tot de H.Amandus, patroon van de parochie Zeveren, en de oprichting en de bloei van een Broederschap van deze heilige, heeft het parochiaal en religieus leven in Zeveren zeer sterk beïnvloed.

Het heemkundig aspect van het religieus beleven rond deze parochieheilige heeft zoveel raakpunten met het leven en beleven in Zeveren dat men moeilijk de geschiedenis van de Broederschap kan voorbijgaan als men de geschiedenis van Zeveren in de Moderne Tijden wil behandelen.

Wij vonden het zo boeiend de geschiedenis van de Broederschap van de H.Amandus in Zeveren te bestuderen, dat het aanleiding wordt voor een verdere behandeling van de - vooral religieuze - geschiedenis van Zeveren.

Gilbert VAN STEENKISTE, Deinze

Noten

- (1) Titelblad van *Levensschets van den Heiligen Amandus*, uitg. L.Vekeman-Sottegem, 1861.
- (2) DE POTTER F. & BROECKAERT J., *Geschiedenis van Zeveren*.
- (3) CASSIMAN, e.a., Jaarboeken K.O.K. Deinze.
- (4) JANSSENS A., *De H.Amanduskapel te Zeveren*, in *Het Land van Nevele*, jg. XIX (1985), afl. 1, blz. 49-55.
- (5) JANSSENS A., *op.cit.*

- (6) BERGÉ K., *Kerkelijk leven in de dekenij Deinze 1661-1762*, in *K.O.K. Deinze*, jaarboek 1981.
- (7) CLOET M., e.a., *Het bisdom Gent - vier eeuwen geschiedenis*, Gent, 1991.
- (8) MICHEM F., *De parochiegeestelijkheid in de dekenij Deinze*, in *K.O.K. Deinze*, jaarboek 1984.
- (9) *Liber Memorialis van de parochie St.-Amandus in Zeveren*
- (10) JANSSENS A., o.c.

Naast de hierboven aangegeven bronnen werden de volgende archieven geraadpleegd:

- Kerkarchief in Zeveren, bewaard in de pastorij van Zeveren.
- Beraadslagingen van het schepencollege en de gemeenteraad van Zeveren, bewaard in de archiefzaal van de stad Deinze.

Bijlage I - Litanie van de Heilige Amandus

Litanie van den HEILIGEN AMANDUS, apostel van Vlaanderen en patroon van Zeveren, wordt aanroepen tegen de aanhoudende koorts.

Heer, ontferm u onzer.

Christus, ontferm u onzer.

Heer, ontferm u onzer.

Christus, hoor ons.

Christus, verhoor ons.

God hemelsche Vader, ontferm u onzer.

God Zoon, Verlosser der wereld, ontferm u onzer.

God, heilige Geest, ontferm u onzer.

Heilige Drijvuldigheid, een God, ontferm u onzer.

Heilige Maria, zeer minnelijke Moeder, bid voor ons.

Heilige Joseph, zeer matige patroon van België, bid voor ons.

H.Amandus, in de vrees des Heeren opgevoed, b.v.o.

H.Amandus, allervoorzichtigst in woorden en werken, b.v.o.

H.Amandus, helddadig in liefde tot den evenmensch, b.v.o.

H.Amandus, minnaar der zuiverheid, b.v.o.

H.Amandus, vijand van de ijdelheid der wereld, b.v.o.

H.Amandus, uwe ouders en uw vaderland verlatende, om in een klooster te verblijven, b.v.o.

H.Amandus van jongs af Jesus Christus voor uw eenig erfdeel verkiezende, b.v.o.

H.Amandus, van dan af van God vereerd met de gave van mirakelen, b.v.o.
H.Amandus, God biddende om als vreemdeling en balling aanzien te worden, b.v.o.

H.Amandus, door den heiligen apostel Petrus opgewekt om de heidenen te bekeeren, b.v.o.

H.Amandus, bisschop gewijd om het heilig evangelie, als apostel, overal te verkondigen, b.v.o.

H.Amandus, in Vlaanderen en Brabant vele slaven vrijkoopende, om ze te onderwijzen en te doopen, b.v.o.

H.Amandus, gebannen om eenen koning vrijmoedig en gedurig berispt te hebben over zijn ongebonden leven, b.v.o.

H.Amandus, van dien zelfden koning vol leedwezen wedergeroepen, om zijnen zoon te doopen en in het heilig geloof te onderwijzen, b.v.o.

H.Amandus, naar de kroon van martelie vuriglijk verlangende, b.v.o.

H.Amandus, te Gent en op deszelfs heidensch grondgebied onbeschroomd toegekomen, b.v.o.

H.Amandus, aldaar overladen met versmadingen, dikwijls geslagen en in het water geworpen, b.v.o.

H.Amandus, de afgoden vernietigende en hunne tempels omverwerpende, b.v.o.

H.Amandus, stichter van verscheidene abdijen en kerken, met hulp van godvruchtige zielen, b.v.o.

H.Amandus, korten tijd bisschop van Maestricht, om op nieuw aan de bekering der heidenen te werken, b.v.o.

H.Amandus, vriend der armen, bid voor ons

H.Amandus, in aanzien bij de rijken, b.v.o.

H.Amandus, geestelijke vader van den H.Bavo, patroon van het bisdom van Gent, b.v.o.

H.Amandus, die vele leerlingen gehad hebt, navolgers uwer deugden, uitstekende in heiligheid, b.v.o.

H.Amandus, doorluchtig door ontelbare mirakelen, b.v.o.

H.Amandus, krachtige voorspreker bij God in onzen geestelijken nood, b.v.o.

H.Amandus, machtige patroon in alle lichamelijke ziekten en ellenden, bijzonderlijk in aanhoudende koorts, b.v.o.

H.Amandus, die in de abdij van St.-Amand uwen apostelijken loop kloekmoediglijk eindigende, van Jesus geroepen zijt tot de onvergankelijke kroon van glorie, b.v.o.

H.Amandus, wiens ziel de heilige Aldegondis, vergezelschap van vele heiligen, heeft zien ten hemel opklimmen, b.v.o.

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld, spaar ons, Jesus.

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld, verhoor ons, Jesus.

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld, ontferm u onzer, Jesus.

Onze Vader, enz. - Wees gegroet, enz.

V. Bid voor ons, heilige Amandus.

R. Opdat wij door uwe voorspraak de goddelijke gunsten bekomen.

Gebed.

Geef ons, o Heer, dat wij het heilig geloof hetwelk de heilige Amandus in ons vaderland geplant heeft, door ons goed en christelijk leven altijd zuiver bewarende, en zonder menschelijk opzicht kloekmoedig belijdende, met hem eens genieten de glorie des hemels. Door onze Heer Jesus-Christus, Amen. O almogende God, die door den apostelijken iever van den heiligen Amandus, zoo vele zielen van de macht des duivels tot uwen dienst hebt gebracht; toon ons door de voorspraak van denzelfden Heiligen uwe onuitsprekelijke barmhertigheid, om ons door weerdige vruchten van boetvaardigheid van onze zonden te ontslaan, en van de straffen derzelve (als hongersnood, ziekten en ellenden des lichaams) te bevrijden. Door onze Heer Jesus-Christus, uwen Zoon, die met U en den heiligen Geest leeft en heerscht in alle eeuwen der eeuwen Amen.

Vidi, 29 Juni 1846.

P.F. VELLEMAN, Can. Theol. L.C.

Wij verleenen veertig dagen afaat elken keer dat men deze Litanie van den heiligen Amandus godvruchtiglijk zal lezen.

Gegeven te Gent den 25 Juli 1846.

† M.J. Bisschop van Gent.

Bijlage II - Oprichting Broederschap van de H.Amandus.

**LUDOVICUS-JOSEPHUS
DELEBECQUE,**

DOOR DE BERMHERTIGHEID GODS EN DE GENADE VAN DEN H. APOSTOLYKEN STOEL,

BISSCHOP VAN GENT,

HUYSPRELAET VAN Z. H. DEN PAUS EN ASSISTENT AEN DEN PAUSLYKEN TROON,

*Op het verzoek aan ons gedaen van wegens den Eerw. heer
Pastor van Leveren, hebben wy goedgevonden des wy mis de
kanonischelyk doen, in de kerk van Leveren op te richten een
Broederschap ter eere en onder den titel van den H. Amandus,
Bisschop en Belegder.*

Bijlage III - Gedicht "Zeveren" door Marnix van Gavere.

Te Zeveren, te Zev'ren
is het goed om te leven.
De zuivere lucht is er gezond
D'aarde rijk om te geven.

Te Zeveren, te Zev'ren
leeft men volgens Christus' leer.
Daar woonde 't taaie ras
Dat wou smeden voor de Heer.

Te Zeveren, te Zev'ren,
daar vereert men Sint-Amand,
die op den duivel trappelt
en een kerk houdt in zijn hand.

Te Zeveren, te Zev'ren
is ingesteld sinds veel jaar
de Sint-Amandusgilde
een toevlucht in ziek gevaar.

Te Zeveren, te Zev'ren
doet men d'omgang rond de kerk
om te bidden vóór de prenten
van Sint-Amands heilig werk.

Te Zeveren, te Zev'ren
is 't jaarlijks Amandus' feest
de zondag is voor de mans
's maandags komen vrouwen meest.

Te Zeveren, te Zev'ren
is elk dan ingetogen
en volgt ter kerk met godsvrucht
de dienst, met God voor ogen.

Te Zeveren, te Zev'ren
bidt men, naar oude trant
om bevrijd te zijn van koorts
door de voorspraak van Sint-Amand.

Te Zeveren, te Zev'ren
bidt men ook vol liefde
voor d'afgestorven vrienden
wiens dood veel harten griede.

Te Zeveren, te Zev'ren
... 'k ben af... mijn lied is tender
wil ook op mij eens peinzen
en op mijn klein ellenden.

6 februari 1943

OVERLEDEN TIJDENS LEGERDIENST

Regelmatig verschijnen in heemkundige tijdschriften overlijdens in dienst van het Franse leger en vooral onder Napoleon. Veel minder komt de Nederlandse periode (1815-1830) aan de beurt.

Bij het doorbladeren van de overlijdensregisters uit die periode viel ons oog op een inwoner van Nevele overleden tijdens zijn legerdienst. Een verrassing was ook een mededeling van de sectie Krijgsgeschiedenis van de Koninklijke Landmacht in 's Gravenhage die ons een ander Nevelaar signaleerde. Ook in de eerste jaren van het nieuwe Belgische leger overleed een inwoner als militair.

1826.

Op Kerrebroek nr. 8 woonde Joseph De Cloedt, wever van beroep, geboren te Nevele in 1780, gehuwd met Marie Wulteput, eveneens geboortig van Nevele in 1783.

Het echtpaar had een zoon Carolus De Cloedt, geboren in 1806.

In 1826 werd Carolus opgeroepen voor de *schutterij*, de naam voor de militaire dienst gedurende de Nederlandse periode. Hij werd ingelijfd bij de 6e afdeling van de Nationale Infanterie als fuselier, 3e bataljon, 3e compagnie in de garnizoenstad Brugge. Hij was nauwelijks enkele maanden in dienst toen hij erg ziek werd. Hij overleed in de militaire kliniek te Brugge op 31 december 1826 om 23.15 uur. We konden niet achterhalen waar Carolus begraven werd (1).

1829.

Te Nevele woonde Philippus Antonius Van Compostelle, geboortig van Nevele, *cultivateur*, gehuwd met Marie-Anne Messiaen. In het gezin werd een zoon Ludovicus geboren te Nevele op 30 november 1789.

Op 13 oktober 1794 overleed vader Philippus-Antonius; het zoontje was amper 5 jaar oud. Moeder Marie-Anne overleed een jaar later op 17 april 1795. Zo werd Ludovicus reeds op 6-jarige leeftijd wees.

De jongen werd opgenomen bij broer en zuster Pierre en Rosalie Van Doorne. Ze woonden in het huisnummer 244 in het Dorp van Nevele. De man was

boulangier van beroep. Op 9-jarige leeftijd werd Ludovicus ingeschreven als *domestique*.

We weten niet of de jongeling werd opgeroepen voor het Nederlandse leger, wel heeft hij zich op 38-jarige leeftijd aangemeld bij de Koninklijke Oost-Indische Compagnie waar hij ingeschreven werd als fuselier-huzaar. Op 23 december 1827 vertrok hij aan boord van het zeilschip "Jamans hoop" naar Oost-Indië. Twee jaar later, op 14 februari 1829, overleed hij daar en werd er ook begraven. De gegevens vermelden niet de oorzaak van het overlijden, evenmin de naam van de begraafplaats (2).

1841.

In de Langemunt te Nevele, toen nog Dorp genoemd, woonde in het huisnummer 53 Ferdinand Cannoot, geboren te Nevele in 1773. Hij was *cardonnier* van beroep. Zijn echtgenote Reine De Meyer was te Nevele geboren in 1780. In 1821 werd een zoon Pierre geboren.

Op 20-jarige leeftijd werd hij opgeroepen als soldaat in het Nieuw Belgisch leger en ingelijfd bij het 1e Linierregiment, 2e bataljon, 3e compagnie, gekazerneerd te Luik. Daar werd de jongeling ernstig ziek en overleed in het militair ziekenhuis van Luik op 6 december 1841. Over zijn begraafplaats zijn geen gegevens bekend (3).

Antoine JANSSENS, Nevele.

Noten.

- (1) R.A.G., bevolkingsregister Nevele, 1808.
G.A.N., overlijdensregister Nevele, 1826.
- (2) Meegedeeld door de Directie van het Maritiem Museum Prins Hendrik te Rotterdam, sectie Krijgsgeschiedenis van de Koninklijke Landmacht 's Gravenhage.
- (3) R.A.G., bevolkingsregister Nevele, 1808 en 1833.
G.A.N., overlijdensregister Nevele, 1841.

UIT HET OUDE FOTOALBUM Hansbeekse twens, anno 1916

De nevenstaande groepsfoto van een 12-tal twens, jonge vrouwen uit Hansbeke die poseerden voor één of andere woning, dateert klaarblijkelijk van begin maart 1916. Deze precieze tijdsaanduiding, die trouwens in overeenkomst is met de leeftijd van de Hansbeekse twintigers, steunt op de vermelding *1 Uoffz (1 Unteroffizier)* die met krijt op de huisdeur geschreven staat. Vanaf 28 februari tot 6 maart 1916 vertoefden inderdaad Württembergse troepen te Hansbeke. De aantekening op de deur wijst er op dat in de woning een Duitse onderofficier ingekwartierd werd.

De meeste dames droegen een lange rok en een bloes (soms versierd met kantwerk), sommigen pronkten met een sierspeld of een halsketting met hangertje. Allen waren blootshoofds en blijkbaar niet op uitstap maar voor de gelegenheid bijeengekomen.

Van links naar rechts:

Vooraan: 1. Julienne De Kesel, 2. Clarice Bauwens, 3. Marguerite Bauwens.

Zittend op stoel: 4. Emelie Bauwens, 5. Maria Claeys.

Rechtstaand: 6. Maria Olivier, 7. Martha Mortier, 8. Maria Danneels, 9. Maria Mortier, 10. Anna De Wachter.

Achteraan: 11. Maria De Wachter, 12. Maria Bauwens.

De gezusters De Wachter zijn op dezelfde wijze gekleed.

Ook andere groepen lieten zich (mogelijk terzelfder tijd) op dezelfde plaats fotograferen (zie foto *Voetbalclub Eendracht*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXIII (1991), afl. 4, p. 332-333). Het huis lijkt veeleer een dorpshuis dan een boerenwoning. De voorgevel is opgetrokken in donkere baksteen met witte voegen en witgekalkte plint. Links bevindt zich een aanbouw met gepekte plint en gewitte opstand. De massieve gelijkste ingangdeur en de twee beluikte vensters, de gordijnen met kanten boordsels en de dichtgetrokken draperieën laten vermoeden dat het een herenwoning, een dubbelhuis is. De aanbouw behoort beslist bij het herenhuis, gelet op de overlap van het buitenste vensterluik. Vóór het huis ligt een bakstenen plankier en een grasstrook. Vermoedelijk betreft het de toenmalige kosterij in de Kerkakkerstraat (nu nr. 10), die door Cesar Muylaert, koster, bewoond werd. Hij verzorgde ook parochiaal en gemeentelijk drukwerk. Wellicht regelde hij de afspraak met de fotograaf en waren de foto's bij hem af te halen. Overigens gaf hij in 1919 een reeks Hansbeekse prentbriefkaarten uit.

A.M.

DE SPELD EN LANSPUNT VAN MERENDREE: TWEË OPMERKELIJKE ARTEFACTEN UIT DE BRONSTIJD

Het dorp Merendree kent niet alleen door zijn vroege geschreven vermelding (966) en door de vermelding van de aanwezigheid van de heilige St.-Gerulf (ca. 750) een historisch belang. Daarnaast en wellicht van veel grotere doch nog niet zo goed gekende aard is zijn rijkdom aan archeologische sporen en voorwerpen. In archeologische middens is Merendree o.a. bekend voor de neolitische (6000-1800 VC) aanwezigheid op de kouters langs de Kale. Daarenboven bevond zich in de 1e, 2e en eerste helft 3e eeuw een belangrijk Romeins handelscentrum, misschien een vicus, op de hoger gelegen zandgronden langs de Kale. Het belang van deze nederzetting in de zandstreek mag absoluut niet onderschat worden en is van meer dan lokale aard.

Tot het begin van de tachtiger jaren was Merendree in de archeologische literatuur echter vooral gekend door de vondst in 1846, bij het graven van het Schipdonkanaal, van een prachtige, 30 cm lange speld uit de bronstijd. Recent onderzoek (1) bracht een bronzen lanspunt, vroeger foutief als Romeins fabrikaat bestempeld, aan het licht. In de volgende uiteenzetting zullen achtereenvolgens het algemeen kader van de bronstijd in de regio, de associatie van de vondstomstandigheden met de topografie, de twee bewuste artefacten en tenslotte een evaluatie aan bod komen.

De bronstijd

De datering voor de bronstijd 1800-750 VC is slechts een algemeen kader waarbinnen men tot meer specifieke dateringen tracht te komen.

De algemene datering voor de bronstijd valt uiteen in een vroege fase: 1800-1500, een middenfase: 1500-1200, en een late fase: 1200-750, deze laatste zelf uiteenvallend in drie zogenaamde etappes: 1200-1050, 1050-900 en 900-750.

De kennis over de bronstijd in onze gewesten is vrij beperkt. Deels is dit het gevolg van de sterke vergankelijkheid van het in de bronstijd gebruikte materiaal en de hoge zuurtegraad in de Vlaamse zandbodems, anderzijds heeft het ontbreken van gegevens misschien te maken met een weinig rijke levenswijze van de mensen uit die periode.

Sinds enkele jaren komt er in Oost- en West-Vlaanderen een duidelijke kentering in de kennis van één facet van het leven in de bronstijd: de begraafwijze. Dankzij de uitgebreide luchtfotografische prospectie van J. Semey kwamen honderden restanten van grafheuvels uit de bronstijd aan het licht (2). De opgravingen van deze monumenten leveren telkens gegevens over de materiële cultuur, het landschap in het algemeen, de mate waarin het landschap aan de mens ondergeschikt gemaakt was (pollenanalyse), en eventueel, wanneer funeraire restanten teruggevonden worden, over de pathologische toestand van de individuen.

In Merendree zelf doch ook in de omgevende dorpen (Hansbeke, Nevele, Vosselare, Drongen,...) konden bronstijdgrafheuvels d.m.v. de luchtfotografie gelokaliseerd en in Vosselare zelfs opgegraven worden (3).

Een ander belangrijk overblijfsel uit de bronstijd vormen natuurlijk de bronzen voorwerpen zelf (spelden, bijlen, lanspunten, dolken vishaken, enz.). Deze werden vooral in de vorige en het begin van deze eeuw aan het licht gebracht door de toen nog niet geautomatiseerde baggerwerkzaamheden in enkele rivieren.

Waarom deze voorwerpen juist in de rivieren terecht kwamen kan niet met zekerheid gezegd worden. Sommigen zien het als offers voor watergoden, anderen zien het als een vorm van sociale competitie waarbij het aantal of de kwaliteit van de weggegooiden voorwerpen de status bepaalde. Nog anderen hebben het over oorlogen of door de rivieren overspoelde nederzettingen. Niets kan met zekerheid gezegd worden, behalve het feit dat anaërobe milieus (d.w.z. waar geen zuurstof aanwezig is) een optimale bewaringstoestand van de bronzen voorwerpen verzekeren. Dit verklaart misschien gedeeltelijk het oegenschijnlijk ontbreken van bronzen voorwerpen in zure zandige bodems. M.a.w. er waren wel bronzen voorwerpen in de bodem, doch door de zure bodemgesteldheid raakten ze ontbonden. Een uitzondering vormt de vondst van één van de belangrijkste West-Europese "brons-depots" bij het graven van het havendok van Port Arthur te Gent in 1914 (4). Doch ook hier is een nattere bodem waarschijnlijk, de verslagen uit die tijd geven geen uitsluitsel over de exacte bodemkundige toestand.

Associatie van de vondstomstandigheden met de topografie

- Wat de twee voorwerpen uit Merendree betreft kan alvast één duidelijke vaststelling gedaan worden. Beiden werden vrijwel zeker gevonden bij het

graven van het Schipdonkkanaal in 1846. De verslagen uit die tijd geven aan dat de vondsten uit een 200 meter lange strook stroomafwaarts van de Kalebrug komen, en dat de voorwerpen zich in een turfbevattende omgeving met veel verweerde boomstammen bevonden (5).

Deze beschrijving volgend kwamen de voorwerpen duidelijk uit veen, een anaëroob milieu bestaande uit zich niet of nauwelijks ontbindende plantenresten. Dit wijst onomstotelijk op de vroegere aanwezigheid van een moeras of dichtbijgelegen waterloop. De bodemkaart evenals enkele historische bronnen (6) laten er weinig twijfel over bestaan: het Schipdonkkanaal werd gedeeltelijk gegraven in de loop van de zogenaamde Cruuskale, een tak van de Kale die zich even voor de huidige brug, van de Oude Kale (de zgn. Neerkale) afsplitste en in de Hoogkale (nu volledig door de Brugse Vaart opgenomen) uitmondde. Een stukje van die Cruuskale werd niet in het Schipdonkkanaal opgenomen en vormt het huidig "Vaardeken".

De bodemkaart toont voor de zone 200 meter stroomafwaarts van de brug ook nu nog een venige ondergrond (7). Het lijkt er dus sterk op dat ook deze bronzen voorwerpen in een rivier of moeras terecht kwamen, wat hun conservatie optimaal verzekerd heeft.

De voorwerpen

De speld

Een eerste voorwerp is de (sier)speld. We volgen hier de beschrijving zoals die recent door K. Verlaeckt gepubliceerd werd (8).

Beschrijving van de speld:

Lengte: 295 mm.

Diameter van de schijf: 39 mm.

Dikte van de schijf: 4 mm.

Gewicht: ca. 63,5 gram.

Uitstekend bewaarde sier(?)speld; onversierde schijfvormige kop; het bovenste gedeelte van de pin is versierd met gedraaide lineaire banden, het onderste is volledig gedraaid. Doffe goudkleur.

De vondst wordt bewaard in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel en draagt inventarisnummer B 109.

De eerste vermelding vinden we in het werk van Schayes uit 1847 (9). Zoals hoger gesteld heeft hij een opsomming en verslag van de vondsten gedaan bij het graven van het Schipdonkkanaal. Naast een groot aantal dierenbeenderen (waarvan drie duidelijke doorboringen droegen, wat volgens hem een gebruik als handvat laat veronderstellen), werden enkele Romeinse potten, twee zestiende eeuwse munten, hoefijzers en natuurlijk de lanspunt en de speld gevonden.

Wat de speld betreft geeft Schayes onmiddellijk aan dat er een gelijkaardig exemplaar werd aangetroffen in een grafheuvel te Bottendorf, in 1823. De door hem opgegeven bibliografische referentie kon echter niet meer gecontroleerd worden.

Vroeger werd door De Laet (10) gesteld dat het hier waarschijnlijk een artefact uit de midden-bronstijd, met herkomst Zuid- of West-Duitsland betrof.

Reeds eerder had Mariën (11) er op gewezen dat de speld uit de midden-bronstijd zou kunnen stammen en dat *veel elementen wijzen op Centraal-Europese invloeden*.

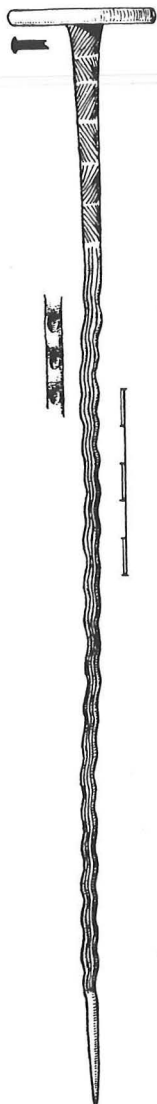
Ook de Brit O'Connor (12) lijkt een datering in de midden-bronstijd voor te stellen. Hij is de eerste auteur die op een grondige wijze eventuele parallellen met andere West-Europese gelijkende exemplaren tracht op te sporen.

O'Connor onderscheidt een tiental types spelden. Een eerste categorie vormt de groep van de *Disc Headed pins*. Deze bestaat uit zes gekende exemplaren: 2 uit Zuidlaren (Nederland), de speld van Merendree, en verder nog enkele minder gelijkende exemplaren uit Shrewton (Groot-Brittannië), Elp (Nederland) en Noordwijkerhout (Nederland) (zie kaart). De spelden hebben allen een versierde sinoïdale schacht en de schijfvormige kop.

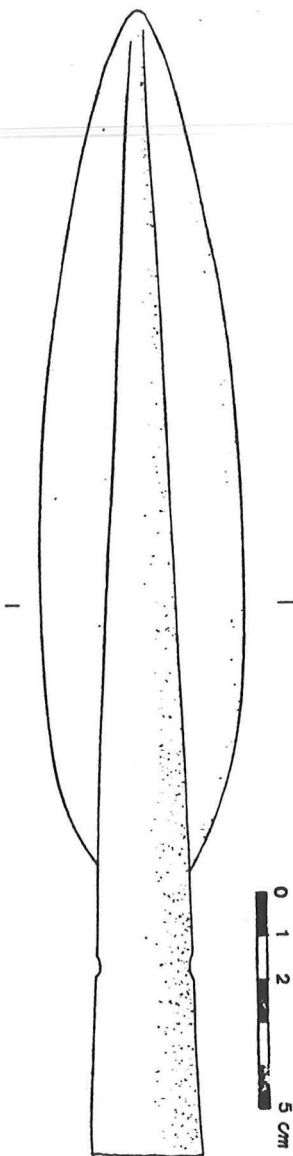
Aangezien de twee specimens uit Zuidlaren met vrij grote zekerheid in de fase Reinecke B (1500-1300 VC, midden-bronstijd) gedateerd werden, stelt hij voor het exemplaar uit Merendree een datering die *broadly contemporary* is, voorop.

Andere parallellen ziet O'Connor met Westduitse spelden uit de Lochman

MERENDREE

De (sier)speld
(Afbeelding uit Mariën,
Oud België, 1952, fig. 152)

De lanspunt
(Afbeelding uit Desittere,
1975, fig. 6)

fase (1750-1500 VC), dit wegens de karakteristieke hoekige of visgraatvormige versiering op de schachten. Toch blijken de bewuste Duitse contemporaine spelden één belangrijk verschilpunt te hebben: ze hebben normaliter een geperforeerde schacht.

O'Connor beschrijft besluitend het exemplaar van Merendree als een vroeg-tumulus type, een type wiens distributie tot het continent beperkt bleef.

Wat de analyse van O'Connor betreft kunnen er toch enkele kritische opmerkingen gedaan worden. Het is vooral de vraag of de gelijkenis in versiering tussen de Duitse spelden en deze uit Merendree opweegt tegen het ontbreken van de blijkbaar alomtegenwoordige perforering op de Duitse exemplaren. Welk van deze twee punten dient als hoofdkarakteristiek aanzien te worden? Volgens O'Connor is de versiering op de schacht meer doorslaggevend dan de perforaties. Toch dient er op gewezen dat de perforatie een wezenlijk verschilpunt betreft die de voorwerpen misschien een andere functie gaf. Daarenboven werden de bronzen voorwerpen in onze gewesten vrijwel zeker hoofdzakelijk geïmporteerd (infra) en het lijkt ons ten zeerste verdacht dat alleen niet geperforeerde exemplaren hun weg vonden vanuit Duitsland naar de Lage Landen, terwijl in Duitsland alleen de geperforeerde stukken achterbleven. In recent onderzoek wordt de gelijkenis met Duitse exemplaren grotendeels verworpen en wordt, voor de speld van Merendree, een datering in de late-bronstijd vooropgesteld (13).

Samenvattend kunnen we stellen dat de speld van Merendree samen met enkele andere soms sterk gelijkende exemplaren, een vrij zeldzaam ensemble (de zgn. Disc Headed pins) vormt in het gamma bronzen voorwerpen in West-Europa. Toch kunnen er hoogstens - en dit wegens het ontbreken van meerdere gelijkaardige spelden uit goed gedateerde contexten - relatieve dateringen voorop gesteld worden, d.w.z. dat de voorwerpen ten opzichte van elkaar als jonger of ouder beschouwd worden. De verschillende auteurs geven meestal een vage datering in de midden-bronstijd, en dit soms op niet te achterhalen gronden. Alleen O'Connor brengt argumenten aan die een datering moeten verantwoorden. Toch zijn deze ook voor kritiek vatbaar. De datering late-bronstijd die recent gegeven werd verdient nadere aandacht en bevestiging door andere auteurs. Als termini post en ante quem kunnen we 1500-750 VC voorop stellen.

De lanspunt

Een tweede voorwerp is de lanspunt. Deze werd - net als de speld overigens - in de nabijheid van enkele Romeinse potten gevonden en werd bijgevoegd onmiddellijk als Romeins bestempeld. Er werd echter geen belang gehecht aan de vondstomstandigheden of enig stratigrafisch principe. Bij het stratigrafisch principe gaat men er van uit dat de opeenvolging van geologische lagen van boven naar onder, verloopt van jong naar oud. Bij de graafwerkzaamheden voor het kanaal waren geen archeologen aanwezig en meer dan waarschijnlijk werden alle vondsten onder dezelfde noemer geplaatst omdat men eenvoudig niet juist meer wist op welke diepte en op welke positie t.o.v. elkaar de voorwerpen gevonden werden.

Toch dient er de nodige kritiek aan de dag gelegd te worden. Het voorwerp draagt het etiket *Travaux de déblai du canal de Zelzate*. Vreemd genoeg is het Schipdonkkanaal niet het Kanaal van Zelzate (dit is het huidige Leopoldskanaal). Toch werd er duidelijk gesteld dat het voorwerp uit Merendree afkomstig is (14).

Exemplarisch voor de verwarring aangaande de herkomst van de lanspunt zien we in het feit dat dit voorwerp niet alleen in Merendree werd geplaatst, maar dat ook West-Vlaanderen en Zelzate als vindplaatsen werden aangegeven (15). Deze verwarring ontstond enkel en alleen door een slechte vertaling van het verslag van Schayes, een foute lezing van de titel van Schayes' werk (16) waarbij het Kanaal van Zelzate vereenzelvigd werd met dat van Schipdonk, en een gebrek aan zin voor een kritisch bronnenonderzoek. Vooral dit laatste is een spijtig genoeg vaak over het hoofd geziene factor.

Zo is Merendree de enige plaats die in aanmerking komt voor een eventuele toewijzing van het oorspronkelijke vondstoord. Dit natuurlijk in de veronderstelling dat Schayes zelf over de juiste gegevens en informatie beschikte. Dit lijkt inderdaad het geval. Het verstrekken van de vrij specifieke gegevens en de accurate beschrijving van de vondstomgeving laat, mede door de huidige controleerbaarheid van de informatie, een grote zekerheid over de authenticiteit van het verslag veronderstellen. Daarenboven is het interessant om vast te stellen dat de zone *200 meter voorbij de Kalebrug* in de onmiddellijke nabijheid ligt van de Romeinse nederzetting van Merendree (ca. 100-250 AD). Ook dit is een factor die Schayes' verslag een toenemende accuraatheid geeft.

Het is terloops interessant om melden dat de aanwezigheid van volledige stukken Romeinse keramiek bijna zeker wijst op de aanwezigheid van een Romeins brandgrafveld. Vrijwel alleen in graven worden bij opgravingen nog volledige stukken gevonden. Deze werden als offergave meegegeven. De aanwezigheid van de graven in veen is misschien een aanwijzing dat de Cruuskale in de bronstijd een bredere rivier was dan in de Romeinse tijd, aangezien de bodem blijkbaar niet drassig was en geschikt bevonden werd voor de waarschijnlijke aanleg van een Romeins grafveld.

Beschrijving van de lanspunt:

We nemen de gegevens van Verlaeckt hier over.

Lengte: 269 mm.

Blad: 200 mm, bladindex: 74,3%

Maximale breedte: 43 mm.

Diepte der huls: 120 mm.

Gewicht: ca. 256 gram

Analyse: 89,4% Cu, 9,5% Sn, 0,35% Pb, 0,4% Fe.

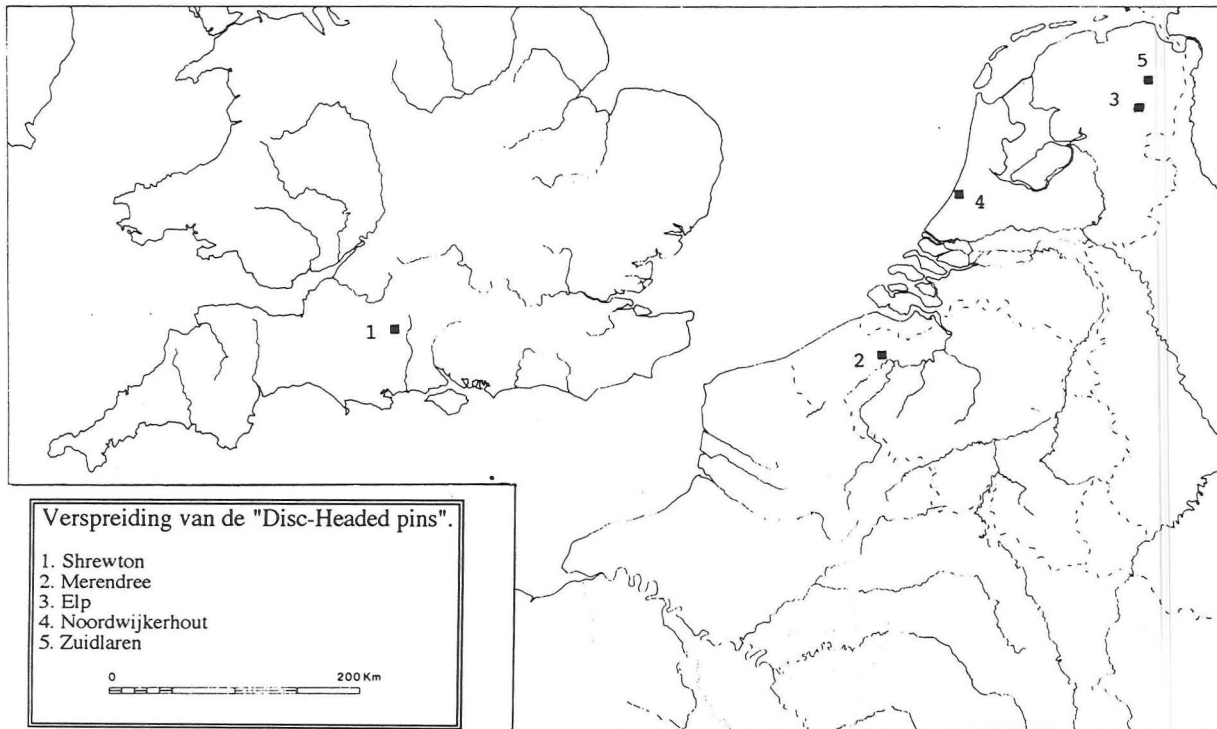
Goed bewaarde lanspunt met ovaal blad; twee nietgaten; deel van de houten schacht bewaard: etiket B47-N° 453-An 17. Travaux de déblai du canal de Selzaete. Doffe goudkleur.

Als datering wordt late-bronstijd, etappe 3 (900-750 VC) vooropgesteld.

Deze datering werd reeds eerder vooropgesteld door M.Desittere (17). Hij klasseerde de lanspunt bij het Britse type Greenwell-Brewis 5, voornamelijk voorkomend in de late-bronstijd.

Besluit

Zoals uit bovenstaand verslag blijkt is men in de archeologie veelal uitsluitend op materiële bronnen aangewezen. Dat deze beperktheid de nodige interpretatieproblemen stelt is evident. Zeker wanneer men tracht de eigenlijke levenswijze en de sociale verhoudingen van mensen zo'n 3000 jaar geleden te achterhalen. Toch kunnen er steeds meer gegevens met meer zekerheid naar voor gebracht worden. Dankzij verschillende natuurwetenschappelijke technieken kan men de gezondheid, het voedingspatroon en de ouderdom van overleden individuen bepalen. Pollenanalyse zorgt voor de reconstructie van het landschap in het verleden.

Doch ook de archeologie zelf kan met haar studie van archaeologica sociale verhoudingen blootleggen. Denken we hier maar aan de ontdekking van bronzen in de rivieren, en meer bepaald in het geval van Merendree, aan de handelsrelaties die blijkens de aanwezigheid van de bronzen voorwerpen blijken bestaan te hebben.

In de bronstijd moet er immers een intens handelscontact bestaan hebben tussen onze gewesten en de rest van Europa, ook de Britse eilanden. Getuige hiervan zijn de vele bronzen, duidelijk afkomstig uit Britse, Midden-Europese of Franse ateliers, waar grondstof en technologische kennis voorhanden was. In Vlaanderen is slechts één voorbeeld van mogelijke bronsproductie in de bronstijd gekend: de gietvorm van Heusden, in 1977 gevonden in een venige ondergrond (18). De bevolking hier bezat duidelijk de middelen om zich deze (prestige?)produkten aan te schaffen. Grondstoffen en/of technologische kennis bleken niet of nauwelijks aanwezig.

De aanwezigheid van enkele grafheuvels, de aanwezigheid van twee en misschien drie bronzen voorwerpen (een bronzen speld met lengte 108 mm zou tevens in 1847 gevonden zijn en berustte in de KMKGB onder inv. nr. B110, maar bleek bij navraag verdwenen) wijzen op een menselijke aanwezigheid gedurende de bronstijd. Het is evident dat de aanwezigheid van de in de prehistorie veel bredere Kale een belangrijke rol speelde in de occupatiegeschiedenis van de regio.

In de huidige stand van het onderzoek worden beide bronzen archaeologica dus toegewezen aan de late-bronstijd. Maar zoals hoger reeds aangehaald is een maximum aan historische kritiek en wetenschappelijke objectiviteit, gepaard met een steeds groeiende kennis en betere wetenschappelijke behandeling van de archaeologica een factor die in de toekomst andere, en eventueel meer zekere dateringen zal kunnen aangeven.

Wim DE CLERCQ, Hansbeke

Noten

- (1) K.VERLAECKT, *Metalen voorwerpen uit de bronstijd, gevonden op het grondgebied van de provincie Oost-Vlaanderen*, in *Archeologisch Jaarboek Gent 1992, 1993*, p. 74.
- (2) J.BOURGEOIS, J.SEMEY en G.DE MULDER, *Archeologie en Luchtfotografie in Binnen-Vlaanderen. Meer dan 15 jaar onderzoek*, in *VOBOV-info*, 1992, 34-35, p. 7-14.
- (3) J.BOURGEOIS, G.DE MULDER, *Een grafheuvel uit de bronstijd en prehistorische perceleringen. Opgravingen 1990 op de kouter te Vosselare*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXIII (1992), afl. 4, p. 245-266.
- (4) K.VERLAECKT, *Een schat in de havendokken: het depot van Port-Arthur*, in K.DE CLERCK (ed.), *Tussen kunst en kennis. Een keuze uit de Gentse universitaire verzamelingen*, Gent, 1992, p. 18-19.
- (5) A.G.B.SCHAYES, *Notice sur plusieurs décourvertes d'antiquités à Lede, à Montroeuil-sur-Haine et dans les fouilles faites pour le creusement des canaux de Schipdonk et de Zelzaete*, in *Bulletins de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, 1847, XIV, p. 267-269.
- (6) A.DE VOS, *De Middeleeuwse loop van de Durme en haar bijrivier de Poeke*, Gent, 1958, 17 p.
- (7) R.TAVERNIER en H.VANDENHOUDT, *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Nevele 54 E*, Centrum voor Bodemkartering, Gent, 1967.
- (8) K.VERLAECKT, *Metalen voorwerpen uit de bronstijd, gevonden op het grondgebied van de provincie Oost-Vlaanderen*, in *Archeologisch Jaarboek Gent 1992, 1993*, p. 74.
- (9) A.G.B.SCHAYES, *op cit.*, p. 267-269.
- (10) S.J.DE LAET, *La Belgique d'avant les Romains*, Wetteren, 1982, p. 437, fig. 174.
- (11) M.E.MARIËN, *Oud België. Van de eerste landbouwers tot de komst van Caesar*, Antwerpen, 1952, p. 196-197, fig. 182.
- (12) B.O'CONNOR, *Cross-Channel Relations in the Later Bronze Age. Relations between Britain, North-Western France and the Low Countries during the Later Bronze Age and the Early Iron Age with particular reference to the metalwork*, Oxford, *British Archaeological Review, International Series*, 1980, 91, I, p. 74-75 & II, p. 455-456, 793.
- (13) K.VERLAECKT, *Metalen voorwerpen uit de bronstijd, gevonden op het grondgebied van de provincie Oost-Vlaanderen*, in *Archeologisch Jaarboek Gent 1992, 1993*, p. 74.
- (14) A.G.B.SCHAYES, *op cit.*, p. 268, plaat t.o.v. 360, nr. 17.
- (15) K.TREMERIE, *Het westelijk gedeelte van de provincie Oost-Vlaanderen*

tijdens de metaaltijden, Gent, 1991, 2 delen, p. 489 (onuitgegeven licentiaatsverhandeling).

- (16) A.G.B.SCHAYES, *op.cit.*, p. 260-270.
- (17) M.DESITTERE, *De bronzen aanvalswapens der Lage Landen uit de Bronstijd en de Vroege IJzertijd*, Gent, 1958, p. 207 (onuitgegeven licentiaatsverhandeling).
- (18) M.DESITTERE, *Heusden; een bronzen gietvorm uit Heusden. (Destelbergen, Oost-Vlaanderen)*, in *Archeologie*, 1979, 1, p. 130-131.

STEUNENDE LEDEN

Braet A., Erembodegem

Graaf de Bousies-Borluut, Hansbeke

De Pauw W., Nevele

Duerinck A., Nevele

Lemey J., Gent

Speekaert A., Brugge

Strobbe P., Gent

Van Welden M., Etikhove

Verhaege H., Merendree

Wannyn J., Nevele

ENKELE FUNDATIES IN DE KERK VAN MERENDREE GEDURENDE DE 19E EN 20E EEUW

In aansluiting met een vorige bijdrage (1) volgen hier nadere bijzonderheden betreffende enkele kerkelijke fundaties te Merendree.

Augustin Martens (1865).

Augustin Martens overleed te Merendree op 28 september 1865. Zijn *algemeene legatarissen* waren: *Joannes Van Vynckt, veearts te Vosselare, Amelie Van Vynckt en haar echtgenoot Jan Baptist Van Lemmens hoefsmid te Landegem, Bruno Van den Berghe kuiper te Nevele als voogd over zijne drie minderjarige kinderen gewonnen in huwelijk met wijlen Rosalie Van Vynckt, Theresia Van Vynckt en Nathalie Van Vynckt naeisters ook te Nevele.*

De overledene had aan de kerk van Merendree een legaat vermaakt dat vermoedelijk op 4 juli 1866 in de herberg van D. Van Acke (?) vereffend werd, toen Petrus Van de Velde schatbewaarder er *negen franken over thaire gedaan ten laste der kerkfabriek* betaalde.

Op 20 oktober 1866 telde de *tresorier der kerkfabriek* in handen van de vernoemde erven een som van 135 fr. *in kwijting der regten door haer verschuldigd op de aangifte der nalatenschap van Augustin Martens die de legatarissen ter ontlasting der kerkfabriek aen den ontvanger der successie regten te Waerschoot op 21 juni 1866 betaald hadden.*

Joseph Coppens (1874).

Joseph Coppens, gemeentesecretaris te Merendree, dicteerde op 13 maart 1874 zijn testament aan notaris Bouckaert, die residentie had te Ursel. Hij wenste dat in de kerk van Merendree ieder jaar op de dag van zijn overlijden, gedurende 50 jaren, een jaargetijde ter zijner intentie zou gecelebreerd worden, evenals 50 jaargetijden voor zijn vader en 50 jaargetijden voor zijn moeder, respectievelijk te verminderen met het aantal dat sedert hun overlijden reeds opgedragen werd. Na iedere jaarmis moest aan de armen roggebrood bedeed worden voor een bedrag van 40 frank. Ten einde deze wilsbeschikking te kunnen uitvoeren zou een hypothecaire inschrijving genomen worden op zijn huis, dat hij te Merendree bewoonde.

Bovendien legateerde hij een som van 10.000 fr. aan de armen van Merendree en schold hij hen alles kwijt wat zij hem schuldig waren.

De kerkfabriek en het weldadigheidsbureel werden, op hun aanvraag, door de Minister van Justitie T.De Lantsheere gemachtigd deze testamentaire beschikkingen te aanvaarden. Het besluit dienaangaande, daterend 2 juni 1875, verscheen in het Belgisch Staatsblad van 6 juni daaropvolgend, onder nr. 157, pagina 1559.

Melanie De Vriendt (1883).

Melanie De Vriendt, landbouwster te Merendree, gaf aan pastoor Petrus Debbaudt een som van 1.000 frank, die moest dienen om de kosten van haar begrafenis, uitvaart en andere wilsbeschikkingen te betalen, zoals volgt:

– begraafnis en uitvaart 1ste klas koordienst	139,85
– 60 ponden was	180,00
– 40 fr. brood bij de begrafenis, die afzonderlijk van de uitvaart moe(s)jt geschieden	40,00
– 40 fr. brood bij de uitvaart	40,00
– 150 gezongene missen (voor haar, hare overledene ouders en broer)	<u>600,00</u>
	999,85

Met haar toestemming werden op 12 juni 1883 obligaties aangekocht, waarvan de intrest *volgens vallende coupons* ieder jaar, zolang ze nog leefde, aan haar moest gegeven worden. Omdat voor de aangeschafte obligaties 1.014,75 fr. betaald werd, zou van de rente van het eerste jaar 14,75 fr. afgehouden worden. Ze had evenwel het recht *alle dagen hare som van duizend franken terug te nemen*.

De pastoor schreef een overeenkomstige verklaring die hij, samen met Melanie De Vriendt, op 12 juni 1883 ondertekende.

Leo De Poorter en Eduard Vermeersch (1932).

E.H. Ph. De Poorter, pastoor te Erondegem, schreef op 11 mei 1932 een briefje aan E.H. R. Van Rechem, pastoor te Merendree, waarin hij hem mededeelde dat hij aan kanunnik De Meester van het bisdom Gent geld gegeven had voor

een gefondeerd jaargetijde ter nagedachtenis van Leo De Poorter (†17.09.1874), zijn vader, en van Eduard Vermeersch (†08.05.1908), zijn nonkel. Het jaargetijde (op het gewone uur aan het tarief van 45 fr.) mocht, naar believen, op één van de twee vernoemde overlijdensdata gecelebreerd worden. Een bedrag van 50 fr. mocht ieder jaar per 1 april op het bisdom gehaald worden.

E.H. Remi Van Rechem (1938).

E.H. Remi Van Rechem, pastoor te Merendree van 1916 tot 1938, overleed te Waarschoot op 4 september 1938. Zijn zuster liet jaarlijks te Merendree op zijn sterfdag een jaargetijde celebreren.

Op 26 augustus 1946 schreef E.H. D'haese, secretaris op het bisdom, namens de vicaris-generaal aan pastoor Baziel De Craene, dat juffrouw Van Rechem (vermoedelijk intussen overleden) reeds in 1940 aan het bisdom een som van 1.700 fr. gegeven had, opdat (met de rente ervan) ook na haar overlijden het jaargetijde voor haar broer *zou gedaan worden*, waarvoor jaarlijks een bedrag van 50 fr. betaalbaar gesteld werd.

Bovendien stichtten de juffrouwen Van Rechem een fonds van 20.000 fr. voor een niet-openbare fundatie ten voordele van de goede werken en godvruchtige instellingen van de parochie Merendree en voor twee gezongen jaarmissen, de ene ter ere van de H.Jozef, de andere ter ere van het H.Hart.

Frédéric van der Stegen de Putte (1940).

Volgens haar testament, opgemaakt op 24 december 1937 door Henry Voet notaris te Deinze in aanwezigheid van de instrumentaire getuigen Oscar Walgraeve en Roger Stocquart, legateerde gravin van der Stegen de Putte, geboren Celenie Marie Octavie Eleonore Braeckman, verblijf houdend te Merendree, onder andere aan de kerkfabriek van Merendree een som van 10.000 fr., met de last ieder jaar op 16 augustus in de kerk van Merendree een jaargetijde te doen celebreren ter nagedachtenis van wijlen haar echtgenoot graaf Frédéric van der Stegen de Putte.

Na het overlijden van de testatrice gaf notaris Voet per brief van 13 juni 1940 aan de voorzitter van de kerkfabriek kennis van deze laatste wilsbeschikking.

In zitting van 7 juli daaropvolgend besloot de kerkraad met algemene stemmen, mits de goedkeuring van de provinciale overheid, het legaat met dank te aanvaarden. De jaarlijkse opbrengst van de schenking werd immers geraamd op 400 fr. terwijl de last van het jaargetijde, 1 e klas met een nocturne en de lauden, volgens het K.B. van 04.04.1930, slechts 65 fr. bedroeg (priester 20, assistenten 7, koster 12, orgeltrapper 3, koorknapen 3, kerkfabriek 20).

De kerkfabriek werd bij provinciaal besluit van 7 maart 1941 uiteindelijk gemachtigd het legaat onder de opgelegde voorwaarde aan te nemen. De ene helft van de gift werd geplaatst door inschrijving op het Grootboek, de andere helft zou aan kerkmeubelen besteed worden.

Albert MARTENS, Gent

Noot.

- (1) A.MARTENS, *Kerkelijke fundaties te Merendree*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXIII, afl. 2, blz. 106-111.

DE SCHENKING VAN RIDDER JAN VAN DER MEERSCH (1380)

In hun geschiedenis van Vosselare hebben Frans De Potter en Jan Broeckaert een merkwaardige oorkonde van 1380 gepubliceerd waarin even de sluiers van de kerkelijke toestanden te Vosselare in het jaar 1380 werden opgelicht (1). Het betreft hier een schenking van ridder Jan Van der Meersch aan de Sint-Elooiskerk van Vosselare. Daarbij geeft hij wat commentaar bij de levenswijze van de toenmalige clerus.

We zullen beginnen met de beschrijving van zijn schenking. Vooreerst herinnerde hij eraan dat hij bij zijn huwelijk jaarlijks drie stopen wijn gegeven had ten behoeve van de gelovigen die op Pasen communiceerden. Ook elders bestond dit gebruik want in 1494 kochten de kerkmeesters van Bellem een stoop wijn voor *den ghenen die ten Helghen Sakermenten gaen* (2). In de Sint-Michielskerk te Gent werden op de vier hoogdagen (Allerheiligen, Kerstmis, Pasen en Sinksen) telkens 8 stopen wijn gekocht voor de communicerende kerkgangers (3). Bovendien bestond er sedert 1423 een stichting voor de aankoop van wijn om de *goede lieden mede te lavene die ten Heleghen Sacramente gaen sullen* op Witte Donderdag, Paasavond, Paasdag, 15 augustus en Kerstdag (4). De bedoeling is dus wel degelijk de gelovigen te ‘laven’ of te drinken te geven. Deze wijn werd in veel teksten *meunichs wijns* genoemd (5).

Voor de meubilering van de Sint-Elooiskerk laat hij een aantal meubelen maken. Op het hoofdaltaar (?) wil hij een *costelicke helighe Sacramentstafele der up int middele Ons Lief Heren laest avontmael ghefigureert es ende metter verghuldene roesen besaet alsoe oec mette mine wapine voersien*. Waarschijnlijk gaat het hier over een schilderij waarop het middendeel van het paneel een Laatste Avondmaal werd afgebeeld. Op de beide uiteinden moeten dan normaal twee personen voorkomen, misschien wel de patroonheilige van de schenker en de titelheilige van de kerk van Vosselare. Het paneel was waarschijnlijk in een vóór-eyckiaanse stijl uitgevoerd.

In de vijftiende eeuw trof men reeds overal altaartafels (schilderijen) of retabels aan. In 1430 gaven de kerkmeesters van Ruiselede 12 p. gr. uit om te *vergaudene ende stoffeerne de taeffele staende op den ooghen autare*. Dit schilderij was een drieluik met o.m. een afbeelding van de dood van O.-L.-

Vrouw en van vier of vijf profeten die de rol van Maria in het heilsgebeuren voorstellen (6). Dat is niet verwonderlijk want O.-L.-Vrouw is de patrones van de Ruiseleedse kerk.

Voor de kerk van Nazareth moest beeldsnijder Cornelis Boene in 1447 een retabel voor het O.-L.-Vrouwaltaar maken *metten ijstoryen vande v feesten van Ons Vrouwen* nl. O.-L.-Vrouw- Lichtmis (2 februari), O.-L.-Vrouw-Boodschap (25 maart), O.-L.-Vrouw-Hemelvaart (15 oogst), O.-L.-Vrouw-Geboorte (8 september), O.-L.-Vrouw-Ontvangenis (8 december) (7). Verder had hij als opdracht een tabernakel te vervaardigen waarin een beeld van O.-L.-Vrouw moest geplaatst worden. In 1443 stond in de kerk van Bassevelde een beeld *vanden Heleghen Gheest* in een tabernakel (8). De vorm van deze tabernakels was eerder die van een houten nis dan die van het huidige tabernakel.

Jan Van der Meersch schonk ook nog een predikstoel met gesneden beelden, wellicht van de vier evangelisten of die van de vier kerkvaders, en met zijn wapenschild. In 1447 werd een predikstoel aan de kerk van Nazareth geleverd *metten personagen van den iij leraers elc in een panneel ghesneden*. De vier Latijnse kerkvaders zijn Augustinus, Gregorius de Grote, Ambrosius van Milaan en Hiëronimus. Het voorkomen van een predikstoel in 1380 is een relatief vroeg verschijnsel. In de Sint-Janskerk van Gent stond er in 1447 een *sermoenstoel* (9).

Tenslotte wou de weldoener van de kerk van Vosselare dat er *vele scoene gheschilderde glasveinsters* in de ramen werden gestoken.

In ruil voor al die giften moest de pastoor een jaargetijde doen voor Jan Van der Meersch zijn overleden vrouw Maria Van De Pitte en later ook voor hemzelf. Ridder Jan van der Meersch was ook een lid van de Sint-Elooisgilde (10).

Merkwaardig is ook zijn oordeel over de toenmalige clerus, dat niet mals was. In tegenstelling met heer Loys van der Vennet, pastoor van Vosselare, die een heel voorbeeldig leven als priester leidde, was *tclergiet simoniac ende in ghewade van cleedren costelic, in spraken en in haerlieder ommeganc ruut, in spisen leckre ende in drankte overdadich ende voer de scamele lieden vreckich, ghelt boven den penninc van biechtene te ghevene, als messanc,*

dwaelghelt, pardoenghelt, hantepasghelt, mutseghelt en busghelt, ende meestdeel haer focarie ofte jonvwiven hebbende (11).

Veel priesters leefden dus op een luxueuze wijze en bovendien troggelden ze van hun parochianen geld af waarop ze geen recht hadden. Dit misbruik was blijkbaar onuitroeibaar want in het begin van de 16e eeuw voerden de kasselrijen van Kortrijk en de Oudburg een proces tegen de geestelijkheid omwille van de te hoge tarieven (12). De meeste hadden een *joncwijf* of dienstmaagd, waarmee ze in concubinaat leefden.

Deze schenkingsoorkonde is een bijzonder interessant document voor de tijdgeest en ook een vorm van kritiek op de kerkelijke mistoestanden.

Luc STOCKMAN, Aalter

Noten

- (1) F.DE POTTER & J.BROECKAERT, *Vosselare*, 1867, blz. 30-31.
- (2) L.STOCKMAN, *Kerkelijk leven te Bellem (1490-1574)*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 27 (1976), blz. 136.
- (3) Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Michielskerk Gent, nr. 424, H. Geestrekening 1476-1477, f° 8 v°.
- (4) Rijksarchief Gent, Sint-Michielskerk Gent, oorkonde van 28 oktober 1423.
- (5) Rijksarchief Gent, Sint-Maartens-Akkergergem, kerkrekening 1469, f° 15 r°.
- (6) Stadsarchief Gent, reeks 301, nr. 3011, f° 107 v°.
- (7) Stadsarchief Gent, reeks 301, nr. 3911, f° 16 r°.
- (8) Stadsarchief Gent, reeks 301, nr. 371, 133 r°.
- (9) Rijksarchief Gent, Fonds Bisdom Sint-Baafs, K 58, f° 11 r°.
- (10) F.DE POTTER & J.BROECKAERT, *a.w.*, blz. 31.
- (11) *Messanc* = munt van zilver en goud of het kan ook iets te maken hebben met de kosten voor een gezongen mis;
dwaelghelt: een *dwale* is een handdoek, maar vermoedelijk gaat het hier over een altaardoek;
pardoenghelt: geld voor het bekomen van aflaten;
hantepasghelt: handgift of handgeld (contant betaald geld);
mutseghelt: een mutse is o.m. een koorkap, dus geld voor de kleding van de priester tijdens de diensten;
busghelt: geld dat uit een bus komt.

tclergiet: geestelijkheid;

simoniac: hij die zich aan simonie (= handel in kerkelijke ambten of goederen) schuldig maakt;

ruut: onbeschaafd, grof, plomp;

den penninc van biechtene: Voor het horen van een biecht kreeg de biechtvader een *penninc van biechtene*. In de dekenij Aardenburg werd dit aan de vrijgevigheid van de biechteling overgelaten. In de dekenij Gent was dit blijkbaar niet verplicht in de 14e eeuw. Het gebruik van het geven van een biechtpenning bestond nog tot na de Tweede Wereldoorlog o.m. in Aalter en Lotenhulle.

focarie: bijzit van een geestelijke.

Ook de zalige Jan van Ruusbroek, kapelaan van Sint-Goedele te Brussel liet zich schamper uit over de kanunniken en priesters van Sint-Goedele (?): *al luudde men de clocken ontwee, si slapen so vaste, si en comen niet* (naar de koordiensten) of *ghiericheit ende vreceit die de duvel someghen riken papen en canoneken gheeft*.

- (12) L.STOCKMAN, *Processen tussen wereldlijke en geestelijke gezagdragers in het Meetjesland (1431-1519)*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 37 (1986), blz. 181-183.

ERRATUM

A. BRAET, *Den Braetshoek, een oud cultuurgoed, in Het Land van Nevele*, jg. XXIV (1993), afl. 2, p. 89. - 129.

Bij de foto op blz. 106.

Hoven Antoon Van Nevele en Gerard Gaudissabois, eertijds de Braetshoeve, met op de voorgrond "den Braetsackere".

Fotoarchief A.Braet, Erembodegem

50 JAAR GELEDEN: DRIE GEBROEDERS DE SMUL IN DUITSE GEVANGENSCHAP

De moeder en de drie soldaten. Het zou een verhaal van Ernest Claes, Stijn Streuvels of zelfs Cyriel Buysse kunnen zijn. In de meidagen van 1940 was dit bittere ernst voor de weduwe Elodie De Smul-Dhaenens die drie van haar vijf zonen opnieuw zag vertrekken naar het leger, ditmaal om de strijd aan te binden tegen de Duitsers die op 10 mei ons land waren binnengevallen.

De familie De Smul was afkomstig van Meigem. Vader August bracht er zijn jeugd door in de Kerkstraat. Zijn echtgenote, Elodie Dhaenens, werd geboren in Vinkt maar verhuisde daarna met haar ouders naar de omgeving van de Spoele in Meigem. Na hun huwelijk weken ze samen met hun zoontje Philemon (°09.03.1903) uit naar het dorpje Hersin-Compigny in Noord-Frankrijk waar August ging werken in de steenkoolmijnen. Daar werden nog twee zonen geboren, René (°07.01.1910) en Julien (°01.03.1913). In 1914 verliet het echtpaar Frankrijk en vestigde zich in Ruiselede omdat August was wederopgeroepen voor het leger.

Kort na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog werd in het gezin De Smul een vierde zoon geboren, Alfons (°18.10.1914). Na de wapenstilstand oefende August een tijdlang het beroep van poeldenier uit en in 1922 vestigde het gezin zich in de Poekestraat te Poesele. Hier werden nog een dochter, Germaine (°20.01.1922) en een zoon Maurice (°29.06.1923) geboren.

August De Smul verdiende hier de kost als leurder. Met paard en kar trok hij van huis tot huis met groenten en fruit, maar ook vossen en oud ijzer werden verhandeld en tijdens de wintermaanden werd op donderdag vis verkocht. Hij overleed te Lotenhulle op 17.08.1934.

Zijn echtgenote Elodie verhuisde daarna met haar kinderen naar de Nevelestraat 32 in Lotenhulle. Later kwam ze terug in Poesele wonen, eerst in de Mortierstraat, daarna in haar vroegere woning in de Poekestraat. Haar laatste levensjaren bracht ze door bij haar dochter in Hansbeke waar ze op 13.01.1959 overleed.

René De Smul

René De Smul vervulde in 1930 zijn legerdienst te Elsenborn, Etterbeek waar hij was ingelijfd bij het 6e Regiment Artillerie, 10e Batterij, 14e Groepering. Toen hij afzwaaide was hij korporaal.

Op 29 juni 1934 huwde hij te Nevele met Anna Van Wanseele (°Poesele 26.08.1912). Tot 1930 was Anna zijn buurmeisje geweest; toen verhuisde ze samen met haar ouders naar de wijk Veldeken in Nevele. De jonge trouwers gingen te Lotenhulle wonen in de omgeving van het Kannegat. Later verhuisden ze naar de nabije omgeving van de Grote Plaats. Net als zijn vader bouwde René met zijn echtgenote een ronde op als leurder in groenten, fruit, vis en vooral in vossen en oud ijzer.

Als wederopgeroepene was René in 1938 een drietal dagen gestationeerd te Ukkel. Het jaar daarop was hij reeds drie maanden opnieuw opgeroepen toen hij door de geboorte van zijn vierde kind Gilbert (°30.11.1939) werd gedemobiliseerd.

Bij het uitbreken van de oorlog moest hij echter opnieuw onder de wapens. Te Ukkel werden de gemobiliseerden in compagnies onderverdeeld. De compagnie van René kreeg het bevel enkele stellingen in te nemen om en rond het Albertkanaal in de omgeving van Deurne bij Antwerpen. Nauwelijks daar aangekomen kreeg men reeds het bevel om rechtsomkeer te maken. Zonder dat er ook enig contact met de vijand was geweest bleef de compagnie zich terugtrekken tot in Noord-Frankrijk. Daar werden ze op 20 mei 1940 in de onmiddellijke omgeving van de havenstad Boulogne aangevallen door vier Duitse vliegtuigen. Samen met een vriend had René beschutting gezocht achter een houtmijt. Toen de vliegtuigen zich verwijderden om zich klaar te maken voor een nieuwe aanval zochten ze dekking in een buis onder de weg. Bij de volgende aanval werd de houtmijt aan flarden geschoten.

Eens de dreiging voorbij trachtte de bevelhebber zijn soldaten opnieuw te herenigen maar van de 300 man tellende compagnie kwamen nog slechts een veertigtal soldaten opdagen. Waar de anderen waren wist niemand. René heeft achteraf nooit meer iemand ervan terug gezien.

De overgeblevenen zochten een onderkomen in de schuur van een boerderij

René De Smul, tweede van links, als artilleriesoldaat te Elsenborn in 1930.

om er de nacht door te brengen. Van slapen kwam niet veel in huis want men hoorde dichtbij steeds maar artillerievuur vanuit alle richtingen. Om 4 uur 's morgens ging plots de schuurdeur open en kwam hun bevelhebber binnengewandeld, geflankeerd door twee Duitse soldaten. Hij had zich overgegeven.

Voor de gevangenen begon toen een echte lijdensweg. Deels te voet, deels met wagens en per trein werd een tocht aangevat richting Trier in Duitsland. De eerste dag werd marcherend afgelegd. Tijdens de tocht kreeg men zelden iets te eten of te drinken en de emmers water die langs de weg waren opgesteld door de Belgische bevolking, om de krijgsgevangenen toe te laten hun dorst te lessen, werden regelmatig door de Duitse bewakers omver geschopt. Bij een oponthoud kocht hun bevelhebber een varken op een Waalse boerderij dat door de gevangenen op twee uur tijd rauw werd verorberd.

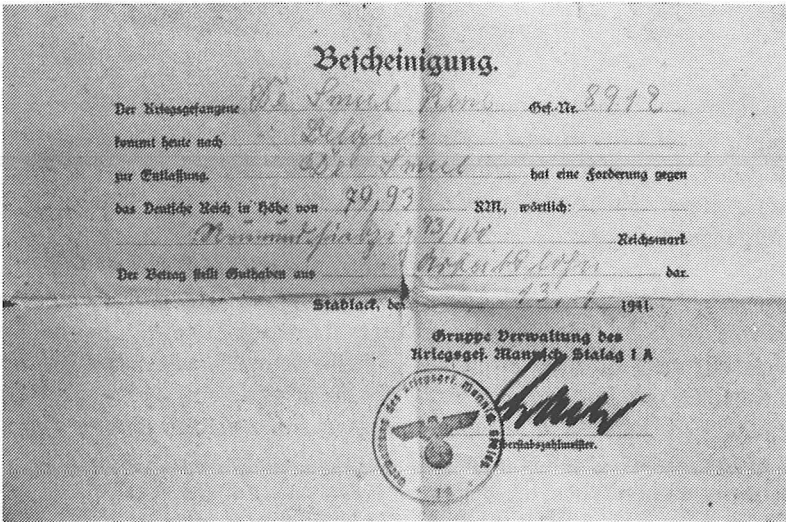
In Trier ontmoette René zijn dorpsgenoot Maurice De Wulf die zich bij hem voegde daar ze vernomen hadden dat ze naar huis zouden mogen gaan. Tot hun grote ontgoocheling werden de krijgsgevangenen op de trein gezet richting Königsberg.

Een dag en een nacht bleven de gevangenen op de trein zonder eten of drinken. Slapen kon niet, hiervoor stond men te dicht op elkaar geprangd. Hun behoeften moesten de gevangenen in een blikken doos doen die aan elkaar werd doorgegeven. René dacht toen nooit meer levend te zullen terugkeren.

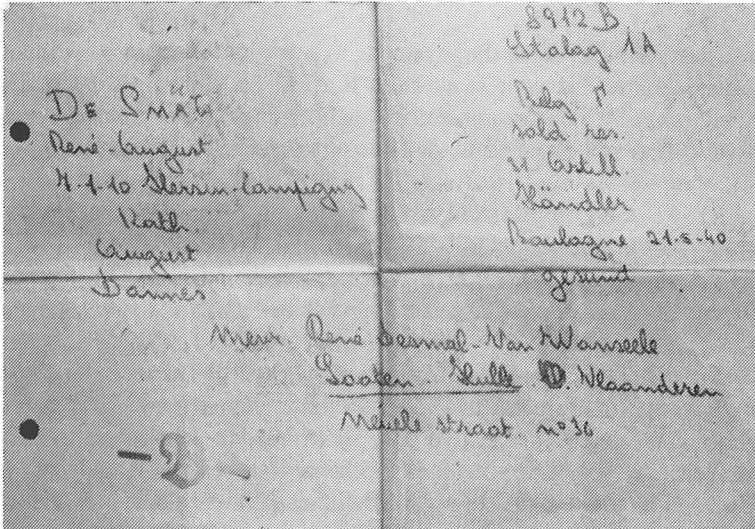
Vanuit Königsberg ging de tocht verder per trein en met wagens richting Oost-Pruisen naar de eindbestemming Stalag 1A in de gemeente Stablach. René schatte dat daar een 2.000 personen waren samengebracht van diverse nationaliteiten, ook enkele Ardense Jagers en een harmonie van het leger.

In het kamp stonden houten barakken waarin per groepen van twaalf zo'n 200 personen waren ondergebracht. Tijdens de dag moest men karwijen opknappen zoals grachten delven, grond nivelleren, cement laden en lossen in het nabije station, gaan helpen bij de boeren, enz. Echt hard werken moest men niet, toch was de arbeid nog te zwaar in verhouding met de hoeveelheid eten die men maar te verorberen kreeg.

Die etensbedelingen zorgden regelmatig voor kleine schermutselingen tussen

Bescheinigung waarbij het Duitse Rijk verklaart
 79,93 Reichsmark schuldig te zijn aan
 René De Smul bij zijn vrijlating.

Persoonlijke fiche van René De Smul waarbij hij
 bij zijn vrijlating *gezond* verklaard wordt.

de gevangenen die elke gelegenheid te baat namen om iets “scheef te slaan”. Zo waagde René het eens om op een boerderij zijn hand uit te steken naar een ketel pap. Opeens kreeg hij een trap in zijn achterste. Zonder zich om te draaien zette hij het op een lopen en vervoegde opnieuw zijn medegevangenen. Even later kwam de boer zich beklagen bij de bewakers die de gevangenen verplichtte in rijen te staan om de boer toe te laten de dader gemakkelijker te herkennen. René werd echter niet herkend omdat hij zich bij zijn vlucht niet had omgedraaid. Als straf werd de hele compagnie verplicht enkele rondjes te lopen rond de barakken.

Echte sigaretten waren een onbereikbare luxe voor de gevangenen. René probeerde het eens met gedroogde eikebladeren in een tabaksblaadje. Na enkele trekjes werd hij als het ware stomdronken en viel bijna van een wagen.

Op 17 januari 1941 werd René, samen met Maurice De Wulf, vrijgelaten. Tijdens zijn gevangenschap ontving zijn echtgenote 160 fr. per week uit de gemeentekas van Lotenhulle. Haar twee jongste kinderen bleven bij haar. De oudste, Noël, verbleef bij de moeder van René in Poesele, terwijl dochter Georgette was ondergebracht bij de ouders van zijn echtgenote op Nevele Veldeken.

Het gezin René De Smul-Anna Van Wanseele kreeg in totaal 9 kinderen (Noël, Georgette, Daniël, Gilbert, Cecile, Rafaël, Sylvain, Rita en Bertrand). Tot aan zijn vierenzestigste bleef René zijn zelfstandig beroep uitoefenen. Hij woont thans samen met zijn echtgenote in zijn vertrouwd Lotenhulle in de Lomolenstraat 46, in de volksmond *de hoogte* genoemd, een van de mooiste plekjes van het dorp.

Julien De Smul

In de loop van 1933 werd Julien soldaat. Hij werd ingelijfd bij de 2e Linie Mitrailleurs, 1e Bataljon, 1e Compagnie die was ondergebracht in de Sint-Pieterskazerne te Gent, in de volksmond *het Rattekot* genoemd. Na acht maanden legerdienst zwaaide hij begin 1934 af en huwde op 7 april van datzelfde jaar zijn overbuurmeisje Irène Van Wonterghem (°Poesele 07.03.1911-†22.11.1991) waarna ze gingen inwonen bij de vader van Irène die weduwnaar was.

6512

ENTLASSUNGSSCHEIN

BEWIJS VAN ONTSLAG — CERTIFICAT

Der belgische Kriegsgefangene

Name:

DESMUL René

ist auf Befehl des Oberkommandos der Wehrmacht in seine Heimat entlassen.

Wohnsitz (woonplaats, domicile): **Leo ten Halle**

Beruf (beroep, profession): **Handlar**

Der Entlassene ist angewiesen, sich in seinem Wohnsitz sofort bei der Ortspolizeibehörde zurückzumelden, an seine Arbeitsstelle zurückzukehren, sich jeder feindseligen Handlung gegen Deutschland und die deutsche Wehrmacht zu enthalten und die noch in seinem Besitz befindlichen Bekleidungs- und Ausrüstungsstücke des belgischen Heeres sofort bei der Polizeibehörde seines Wohnsitzes abzugeben.

De ontlatene is aangewezen zich in zijn woonplaats onmiddellijk op het Politiebureau terug te melden, zijn werkplaats waar op te zoeken, zich iedere vijandelijke actie tegen Duitsland en de Duitse weermacht te onthouden en de in zijn bezit zijnde militaire kleding en stukken van uitrusting van het Belgische leger spoedig op het Politiebureau van zijn woonplaats in te leveren.

Le renvoyé est obligé de se présenter tout de suite auprès de la police de son domicile, de retourner à l'emploi où il travaillait avant la guerre, de s'abstenir de toute action dirigée contre l'Allemagne et les autorités militaires et de rendre immédiatement auprès de la police de son domicile les vêtements et équipements militaires de l'armée belge encore en sa possession.

Stalack, den 17.01.1941

Kommandantur Stalag I. A.
Oflag

Antoni...
Oberst. *M.* Kommandant

Bewijs van ontslag uit krijgsgevangenschap op naam van René De Smul, opgemaakt op 17.01.1941 te Stalbach

Na zes maanden vond het paar een woning in de Nieuwe Kerkstraat (nu nr. 1). Daar werden twee dochters geboren, Yvette in 1935 en Julia in 1937. Begin 1938 verhuisde het gezin naar de Mortierstraat. Het gezin De Smul-Van Wonterghem kwam aan de kost als leurders. Met paard en kar trokken ze van huis tot huis met groenten en fruit. In de koudste maanden, van Allerheiligen tot Pasen, werd op donderdag ook vis verkocht.

Tussen het volbrengen van zijn legerdienst en de mobilisatie droeg Julien naar zijn zeggen enkel de “kaki” niet in 1935. In 1936 moest hij zes weken op kamp in Beverlo en het jaar daarop nog eens acht dagen, in 1938 was hij drie dagen gemobiliseerd op de De Pintelaan in Zwijnaarde.

Bij de mobilisatie in 1939 diende hij zich, samen met zijn broer Alfons, te melden in de Gentse Sint-Pieterskazerne waar hij als korporaal bij een compagnie mitrailleurs werd ondergebracht bij het 22e Linierregiment. Zolang de oproepenen in Gent verbleven konden ze regelmatig een uitgangsvergunning bekomen om tijdens het weekend naar huis te gaan.

Toen de oorlogsdreiging groter werd verliet de compagnie van Julien de kazerne en trok richting Sint-Martens-Lerne. Daar verbleven ze veertien dagen op het hof van boer Dobbelaere aan de Leie. Men overnachtte op de hooildite. Julien kwam toen dagelijks naar huis slapen en bij een eventueel onverwacht appel antwoordde een ander in zijn plaats.

Vandaar ging de tocht naar ‘s Gravenwezel. Eerst waren de soldaten gelogeed bij burgers op het dorp, daarna diende men schuilplaatsen te graven langs het Anti-tankkanaal, een zijrivier van het Albertkanaal, op een half uur gaans van het dorp. Toen de oorlog uitbrak verbleven de soldaten reeds twee weken dag en nacht in hun zelf gegraven schuilplaatsen. Na een week moesten ze rechtsomkeer maken. Alvorens zich terug te trekken haalden de Belgische soldaten een vleeswarenfabriek leeg en propten hun schuilplaatsen vol met voedingsmiddelen die daarvan afkomstig waren. Deze werden dan met benzine overgoten en in brand gestoken om niets in de handen van de Duitsers te laten vallen.

Van ‘s Gravenwezel ging de tocht terug per trein naar Hansbeke. Vandaar zou de compagnie verder trekken richting Zomergem. Julien trok ‘s avonds naar Poesele om er te overnachten maar toen hij ‘s anderendaagsmorgens opnieuw

te Hansbeke aankwam was zijn eenheid reeds vertrokken. In Oostwinkel kon hij opnieuw bij zijn strijdmakkers aansluiten.

Daar werden op de hoeven schuilplaatsen gegraven. Nauwelijks was dit werk beëindigd of de troepen werden aangevallen door Duitse vliegtuigen. De koeien op de nabije weiden werden door de neerkomende bommen in stukken gereten maar de soldaten bleven ongedeerd. Toen Julien en enkele anderen zich trachten te verschuilen onder een houtmijt, werden ze omsingeld door de Duitsers. Even later was de hele compagnie gevangen genomen. Onder de Belgen vielen geen dodelijke slachtoffers, wel werd een sergeant ernstig gewond toen een schrapnel zijn arm afrukte.

Te voet werden de krijgsgevangenen naar Walsoorden in Nederland gebracht. Daar werden ze op een kolenschip gestopt. Via Westerschelde en Oosterschelde bereikten ze doodvermoeid het doorgangskamp Meppen-Lathen. Toch hadden ze meer geluk dan de opvarenden op de boot achter hen die op een zeemijn liep waarbij vele gevangenen verdronken.

Per trein ging de tocht dan naar Stalag XVII B in Gneixendorf. Daar kregen de gevangenen weinig te eten. Na drie weken gevangenschap was Julien reeds 18 kg vermagerd en het gebeurde regelmatig dat gevangenen flauw vielen van de honger. Het dagelijks menu bestond uit een kwart brood en zuurkoolsoep. Bij die voedselbedeling ging het er nogal rumoerig aan toe. Om de gemoederen te bedaren namen de bewakers een dreigende houding aan. Anderzijds hielden ze zich correct tegenover de gevangenen.

Zes weken na zijn aankomst werd Julien overgebracht naar een werkkamp in Erlach, nabij Simbach, waar gewerkt werd aan de afdamming van de Inn. In de rivier werd een dam opgericht met een basisbreedte van ongeveer 30 meter, bovenaan was de dam nog ongeveer 2 meter breed. Het opgevangen water moest dienen als krachtbron voor een waterkrachtcentrale. Een werkdag duurde 11 uur. Gans die tijd moesten met een schop keien geladen en aangevoerde keien opengespreid en geëffend worden. Voor die zware arbeid kreeg men iets meer te eten en ontving men maandelijks een vergoeding van 16 tot 18 *lagermarken* die enkel als betaalmiddel in de kantine van het kamp mochten gebruikt worden.

De gevangenen konden via de medewerking van enkele Duitse soldaten hun

lagermarken omwisselen in rijksmarken waarmee de Duitsers in de dorpswinkels voor hen een en ander kochten. De soldaten gebruikten dan deze lagermarken als betaalmiddel in de kantine. Zo kocht Julien zich scheergerief en een halskettinkje.

Vooraf de eerste maand heeft Julien veel afgezien. Alsof de arbeid nog niet zwaar genoeg was, moesten de gevangenen na de dagtaak nog een steile helling op waar hun slaapbarakken waren gevestigd.

In het werkkamp droegen de gevangenen de kledingstukken die ze aan hadden bij hun vangenneming. De half of bijna gans versleten schoenen werden toegebonden met een ijzerdraad.

Na drie maanden bereikte Julien een eerste pakket van het thuisfront met kousen, tabak, een onderlijfje, een hemd, enz. Nadien gebeurde dit elke maand. Het gebeurde meer dan eens dat de tabak er deskundig was uitgehaald. Vermoedelijk was dit het werk van enkele medegevangenen. Voor vele gevangenen waren rookartikelen een bijna onbereikbaar genot. Zo werd het gruis van wittekoolbladeren, waarmee een soort koffie werd gemaakt, gedroogd, in een papiertje gedraaid en opgerookt. Van 4 à 5 sigarettepeukjes die door de Duitsers of sommige andere gevangenen waren weggesmeten werd een nieuwe sigaret gemaakt.

Toen Julien geplaagd werd door een etterbuil onder zijn linkeroksel, volgens hem de oorzaak van de slechte kost, plaatste men hem twee weken als hulp in de keuken van het werkkamp waar hij vooral gekookte aardappelen moest pellen. Van deze gelegenheid maakte hij handig gebruik om dagelijks enkele extra porties aardappelen naar binnen te werken.

Toen hij ontslagen werd uit de keuken kreeg hij gedurende een maand een lichtere job toegewezen wat hem enigszins toeliet ietwat terug op krachten te komen.

De krijgsgevangenen werkten onder het bevel van burgers. Iedere zondag mochten zij die dat wilden, onder begeleiding van enkele Duitse soldaten, de mis bijwonen in de kerk van Erlach. Het grootste deel van de groep maakte van dit aanbod gebruik, al was het voor sommigen maar om eens uit het kamp te zijn. In de kerk zaten de gevangenen apart. De plaatselijke bevolking reageerde eerder onverschillig op hun aanwezigheid.

Julien De Smul als soldaat in 1933

Tussen de gevangenen was de onderlinge verstandhouding goed en, voor zover Julien zich herinnert, deden zich bij de werkzaamheden geen ongevallen voor.

Op 28 oktober zag hij in zijn gevangenschap de eerste sneeuw vallen en hij heeft ze tot aan zijn vertrek niet meer zien weggaan.

Eind februari 1940 mocht Julien naar huis, samen met zijn broer Alfons en schaapherder August De Wolf. Bij zijn terugkeer was Julien gekleed met een Poolse muts en vest, een Franse broek en Duitse schoenen.

Tijdens zijn afwezigheid trok zijn echtgenote wekelijks 100 fr. huishoudgeld uit de Poeselse gemeentekas. Hun paard werd uitgeleend aan landbouwerbieruitzetter Jozef Van Nevel omdat men zo geen onkosten had aan het onderhouden van het dier.

Drie maanden na zijn thuiskomst werd Julien geveld door pleuritis als gevolg van een slecht verzorgde borstvalling waarmee hij uit gevangenschap was gekomen. Dit had voor gevolg dat hij toen nog eens drie maand werkonbekwaam was. Aan zijn gevangenschap had hij een zieke maag overgehouden waaraan hij midden de jaren zestig een heelkundige ingreep onderging.

Tijdens de oorlog was het niet eenvoudig om aan een leurdersvergunning te geraken voor het verhandelen van groenten en fruit. Julien en Irène hielden hun zaak toen in stand met de handel in levaard. Met de fiets werden om de drie à vier weken ongeveer 1.500 kg levaard aan de man gebracht.

In 1954 werden paard en kar aan de kant gezet en kochten ze hun eerste auto, een Tempo Viking. Het was een lichte camionette die aangedreven werd met de motor van een moto. Ondertussen was hun gezin aangegroeid met nog een dochter, Monique, en een zoon, Willy.

In Bellem, Lotenhulle, Nevele, Poesele, Sint-Martens-Leerne en Vosselare werd op dinsdag, woensdag, vrijdag en zaterdag door Julien en zijn echtgenote gevent met groenten en fruit. De vis die op donderdag werd verkocht kwam rechtstreeks van de vismijn van Oostende waar de schoonbroer van Julien werkzaam was. In het begin werd deze per trein naar het station van Aalter gestuurd waar hij werd afgehaald. Later werd de vis meegebracht door René

Alfons De Smul als soldaat in 1934

Cleve uit Nevele die de vis zelf rechtstreeks ging ophalen in Oostende.

In 1970 zegde Julien het leurtherberoep vaarwel en ging nog een zevental jaren werken als magazijnier in een bedrijfje langs de Afsneelaan in Gent. Sinds 1966 woont Julien in de Beentjesstraat nr. 2 te Poesele. Zijn echtgenote Irène overleed op 22 november 1991 na een langdurige ziekte.

Alfons De Smul

Net als zijn broer Julien bracht Alfons De Smul zijn legerdienst door in de Sint-Pieterskazerne te Gent. Hij werd er in 1934 ingelijfd bij de 3e Linie, 3e Bataljon, 12e Compagnie.

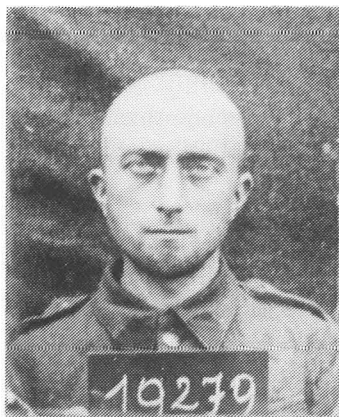
In navolging van zijn vader en broers René en Julien was hij eveneens leurther in vodden, oud ijzer, groenten en fruit.

Op 21 april 1939 huwde hij op het Nevelse gemeentehuis met Maria Van Wansele (°Poesele 28.12.1916-†Deinze 01.07.1987), de jongere zuster van Anna die gehuwd was met René De Smul. De volgende dag werd het kerkelijk huwelijk ingezegend waarna de jonggehuwden in de Nevelse Vierboomstraat gingen wonen.

Tijdens de zomer van hetzelfde jaar werd Alfons gemobiliseerd. Net als zijn medemaats slaagde hij er regelmatig in ongemerkt zijn eenheid te verlaten om zijn echtgenote en familie op te zoeken. Naarmate de oorlogsdreiging groter werd vermoeilijkte dit maar dan ging Maria haar man opzoeken in de omgeving van de kazerne of op de plaats waar hij was ondergebracht. Zo bezochten Maria, samen met haar schoonzus Irène, nog hun echtgenoten in Wijnegem kort voor het uitbreken van de oorlog.

Alfons was ingelijfd bij het 23e Linierement. Op 26 mei 1940 werd hij te Oostwinkel krijgsgevangen genomen. Net als zijn broer Julien had hij zich nog maar pas bij zijn eenheid gevoegd toen hij werd opgepakt door de Duitsers.

Na heel wat omzwervingen (*) kwam hij in het kamp Stalag XVII B terecht. Hij werd er geregistreerd als krijgsgevangene nr. 19279. Samen met zijn broer Julien en August De Wolf uit Poesele werkte hij er in de nabije omgeving aan

Mei 1940, Alfons De Smul als krijgsgevangene
nr. 19279 in Stalag XVII B.

Kaart van krijgsgevangene 1940-1945 die werd uitgereikt
aan Alfons De Smul

de afdamming van een zijrivier van de Inn.

Alfons was negen maanden gemobiliseerd en negen maanden krijgsgevangen. Door deze lange afwezigheid was Maria Van Wanseele verplicht hun paard en kar te verkopen en ging ze opnieuw inwonen bij haar ouders op Nevele Veldeken. Daar werd op 11 februari 1941 hun eerste kind, Jeanine, geboren. Dr. Jan Wannyn was aanwezig bij de bevalling en deed ook de geboorteaangifte op het gemeentehuis. Tijdens deze, voor hen beroerde, periode kon de familie trouwens regelmatig op de hulp van de dokter rekenen.

Bijna drie weken na de geboorte van zijn dochter kwam Alfons terug thuis. Zijn klederen hingen aan flarden rond zijn lichaam. Maria Van Wanseele vertelde dikwijls aan haar kinderen dat hun vader bij zijn terugkeer nog slechts 37 kg woog.

Alfons vertelde veel te hebben afgezien tijdens zijn gevangenschap. Hij had vooral veel honger geleden en beweerde dat hij op sommige momenten zelfs verplicht was geweest boomschors te eten om zijn honger te stillen. Tijdens zijn gevangenschap ontving hij geen enkel pakket van het thuisfront. Deze werden wel opgestuurd maar kwamen pas na zijn vrijlating terug naar hun afzender.

De schrik voor de Duitse bezetter zat er bij hem diep in. Als hij Duitse soldaten in de verte bemerkte maakte hij steeds onmiddellijk rechtsomkeer. Het verblijf in het kamp had hem zenuwziek gemaakt, in zoverre dat hij hiervoor gedurende zijn ganse leven regelmatig op doktershulp moest beroep doen.

Terug herenigd betrokken Alfons en Maria opnieuw hun woning in de Vierboomstraat. Daar werden nog twee kinderen geboren, Francine (1942) en Annie (1944). Na de oorlog verhuisde het gezin naar de Spoele in Meigem, daar zagen Etienne (1948) en Christiane (1951) het levenslicht. Vervolgens verhuisde het gezin naar Poesele (wijk Kerrebroek), café Den Haring in Vinkt, het Kattestraatje in Nevele en tenslotte de Kestelstraat in Vinkt.

In 1949 zegde Alfons het beroep van leurder vaarwel en ging werken in de bloemmolens in Gent. Zijn laatste levensjaren was hij werkzaam in de veevoederfabriek Versele te Astene. Hij overleed in zijn woning te Vinkt, omringd door zijn familie, op 9 januari 1974.

Naschrift

Philemon De Smul emigreerde naar het Walenland. Hij werkte er als arbeider in de hoogovens te Ougrée. Jaarlijks, tijdens de zomervakantie, bezocht hij de familie. Hij bleef ongehuwd en overleed in het St.-Elisabethziekenhuis te Luik op 25.08.1963.

Maurice De Smul huwde Mariette Galle uit Lotenhulle. Hij was haarkapper van beroep en verdeler van het weekblad *Ons Land* dat in de jaren vijftig en zestig enorm populair was op het platteland. Begin van de jaren zestig zegde hij dit beroep vaarwel en ging nog enkele jaren werken in het Gentse textielbedrijf Alsberghe-Van Oost in de volksmond *de blekerij* genoemd. Hij woonde in de Beentjesstraat te Poesele en overleed op 27.10.1988.

De enige dochter, Germaine, huwde met Frans Van Wanseele. Zo waren drie leden van het gezin De Smul met een Van Wanseele getrouwd. Germaine De Smul overleed op 13.01.1987.

Deze tekst werd vrij opgetekend naar de verhalen die ons werden verteld en de gegevens die ons werden bezorgd door René De Smul, Julien De Smul, Jeanine De Smul en Mariette De Smul-Galle, waarvoor onze oprechte dank.

André BOLLAERT, Poesele

(*) Zie hiervoor bij Julien De Smul.

Zie ook:

A.JANSSENS, *Vijftig jaar geleden: de oorlogsgebeurtenissen van Robert Coddens uit Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXIV (1993), afl. 1, blz. 61-75.

A.BOLLAERT, *August De Wolf, schaapherder te Poesele*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXIV (1993), afl. 1, blz. 7-21.

**BETWISTING NOPENS “DEN COSTERELEN
CLOCKEREËP” TE HANSBEKE,
ANNO 1778 (1)**

Andries Vande Voorde, koster te Hansbeke, stierf op 19 december 1775, 72 jaar oud. Hij was een geboren Hansbekenaar, zoon van Michiel, ook koster geweest, en van Pieternelle Vanden Bossche. Hij was op 25-jarige leeftijd gehuwd met de 12 jaar oudere Geeraerdine Struyvelt, dochter van Jan en Marguerite Baele, die het leven schonk aan twee dochtertjes, Catharina en Maria Jacoba, en overleed toen ze 53 jaar was. Hij was hertrouwd met Theresia Carola Ide, dochter van Frans, griffier te Hansbeke, en van Jenne Marie Beyaert. Zij was 15 jaar jonger dan hem. Zij baarde vier kinderen, Heinderick, Ignace, die jong stierf, Benedict en Angelina (2).

Tijdens zijn laatste levensjaar werd de bejaarde koster bijgestaan door zijn oudste zoon Heinderick die organist was. Op 26 december 1775, een week na zijn vaders dood, ontving hij uit handen van Jan Van Bastelaere fs Jan, kerkmeester, 18 ponden 18 schellingen 8 groten vlaams *over zijn vaders costereel recht*. Deze som omvatte ondermeer vergoedingen voor het dienen van de *wekelijksche misse*, van de *jaergetijden*, voor het sluiten van de kerkhofhekkens, voor het versieren van het Onze-Lieve-Vrouwaltaar, voor het wassen van het kerklijnwaad, voor het uitvegen en kuisen van de kerk en voor de aankoop van miswijn, communiebrood, was, olie, enz. Wellicht zou Heinderick zijn vader als koster opgevolgd hebben, zoals deze het ambt van zijn vader had voortgezet, maar hij stierf op 27 december 1775, een week na zijn vaders overlijden.

In afwachting van een geschikte kandidaat deed men in 1776 tijdelijk beroep op Bernard Arnard, koster-organist in een naburige parochie, die als niet ingezetene bepaalde kosterele taken door derden liet verrichten.

Vanaf 1777 bekleedde Jacob De Winter het kostersambt. Hij was afkomstig van Burst-Bambrugge. Hij huwde te Hansbeke op 10 februari 1778 met Rosa Vander Sickel, dochter van Jacob, overleden chirurgijn, en van Anna Francisca Verstraeten. Als plichtsbewuste kerkdienaar stond hij vanzelfsprekend ook op zijn rechten. Nog in hetzelfde jaar, op 7 oktober, schreef hij een brief aan de *Eerweidigsten Heere Reynerius Heye, prelaet der vermaarde abdije van*

ende te Drongen, die als patroon der costerije het benoemingsrecht van de koster bezat.

Hij bekleeg zich bij de abt over het feit dat zekere (bezoldigde) bezigheden aan het kostersambt onttrokken waren. Hij onderstreepte dat de koster van Hansbeke vanouds 's morgens, 's middags en 's avonds steeds de klokken van de parochiekerk heeft geklept en deze, van Allerheiligen tot Witten Donderdag, 's avonds om 9 uur heeft geluid. Voor deze diensten ontving hij de helft van de vergoeding van *den kloclkuyder ofte grafmaeker die vanden heere der prochie ofte van desselfs weth (aan)gesteld*' was. Zelfs als deze laatste bij het luiden van de *lijckpoosen* assistentie nodig had, werd de koster aangesproken die dan de helft van de daartoe voorziene toelage kreeg.

Ook de voormalige koster Andries Vande Voorde had gedurende zijn ganse ambtsperiode geklept en geluid. Na zijn dood waren deze bezigheden (blijkbaar ingevolge de tijdelijke vacature) *met agreatie vanden pastor ende weth* echter aan Benedict Vande Voorde, zoon van de overleden koster, toevertrouwd die hiertoe, evenals Joos Cocquyt *den anderen kloclkuyder ofte grafmaeker*, een sleutel van de kerk bezat.

De nieuwe koster meende dat hij dezelfde rechten had als zijn voorganger(s) en voelde zich beroofd van het luiden en kleppen. Hij vond het bijaldien ongeoorloofd dat anderen ook over een sleutel van de kerkdeur beschikten terwijl hij als *bewaerder vande kerk* de volle verantwoordelijkheid droeg. Hij onderlijnde bovendien dat het vegen (en kuisen) van de kerk en het sluiten (en openen) van de kerk(hof)hekkens, hetgeen ook aan Benedict Vande Voorde was opgedragen, tot de taak van de koster behoorde. Tenslotte vroeg hij de prelaat in deze aangelegenheid (die de collator, de pastoor, de heer en de wethouders van de heerlijkheid van Hansbeke aanbelangde) te willen tussenkomen.

Over het vegen van de kerk en het sluiten van de hekkens, dat tot de bevoegdheid van pastoor en kerkmeester(s) behoorde, kwam men spoedig tot een vergelijk. Pastoor Jan Van Baeten was trouwens over het kuisen van de kerk niet onverdeeld tevreden.

Niettemin was het geschil nopens het kleppen en luiden na anderhalf jaar nog niet geregeld. De prelaat had wel het probleem aan zijn raadsman Beydens

voorgelegd. Volgens het advies van deze rechtsgeleerde, daterend van 26 mei 1780, was het luiden en kleppen van de parochiale klokken, evenals het vegen van de kerk en het sluiten van de hekkens, niet alleen een prerogatief recht maar zelfs een last van het kostersambt, terwijl de koster, uit hoofde van zijn functie als bewaarder of bewaker, niet moest gedogen dat derden, behoudens de pastoor, een kerksleutel hielden. Hij verwees hierbij naar het canoniek recht cap I en X nopens het *officie custos*, en naar *het 5e artikel van het majesteits edict van 21 juli 1779 die de costers ordoneert te luyden op de uren aldaer vermeld*.

Omdat een oplossing over het luiden uitbleef richtte koster De Winter op 28 oktober 1780 een verzoekschrift tot de Raad van Vlaanderen. Hij stelde dat alleen hij, *in sijne qualiteyd belast sijnde met de bewaernisse van alle het gonne in de parochiale kercke (is) berustende*, benevens de pastoor, de sleutels van de kerk mag bezitten. Hij smeekte de Raadsheren van het Hof om Joos Cocquyt en Benedict Vande Voorde te willen ordonneren de sleutels van de kerk als van de toren in zijn handen prompt te *restitueren*.

Het was wellicht opzienbarend dat de koster, na (onverrichter zake) de bemiddeling van de Drongense abt gevraagd te hebben, noch de pastoor, de heer of de wethouders van de heerlijkheid (die aan de zaak niet vreemd waren) betrok, maar zich in de behartiging van zijn persoonlijk belang onverbiddeijk keerde tegen degenen die door hen aangeduid waren. Wellicht dacht hij aldus de weg van de geringste weerstand te kiezen, vermoedend dat ze bij de eerste dagvaarding zouden zwichten.

Maar zowel Benedict Vande Voorde als Joos Cocquyt gingen in het verweer. Op 24 november antwoordde hun raadsman, procureur Arnaut, aan het Hof dat de verweerders geen sleutels bezaten, tenzij deze die nodig waren om de klokken *hangende binnen den thoren der kercke* te kunnen luiden en *oversulcks niet konnende gehauden wesen tot de restitutie van diere*.

Er volgde een repliek van de raadsman van de koster, die vooropstelde dat de toegang tot de klokken niet mogelijk was zonder de kerk te betreden en het enkel aan de koster toekwam als bewaker een sleutel van de kerk te bezitten, dat *men geene en kendt binnen Hansbeke de welcke speciael recht souden hebben tot het luyden der clocken hangende inden thoren* en dat de verweerders in het bijzonder *bij gebreke van diergelijcken speciaelen tittel* derhalve niet gemachtigd zijn de sleutels van de kerk te behouden.

Op zijn beurt replikeerde procureur Arnaut in een *duplicque* van 4 januari 1781 dat de eiser zelf *nogh speciael noch generael recht hebbende tot het luyden der clocken, de verweerders het recht van dien wilt ontnemen*, dat hij *eerst saude moeten doceren van eenigh generael of speciael recht tot het verrichten (van) het voornoemde devoir voor aleer (het)selve aende verweerders te contesteren ofte hun te vraegen naer tittels*.

Twee weken later deed er zich een voorvalletje voor dat door koster De Winter tegen Joos Cocquyt uitgespeeld werd. Op zondag 21 januari trokken Joos Cocquyt en Benedict Vande Voorde met enkele jongens naar de luizolder om de klokken, klokslag twaalf uur, te luiden tot *hoogloffelijke gedachtenisse van haere majesteyd* (3). Benedict luidde de grote en Judocus Mynsberghe de kleine klok, terwijl Joos met Bernard Staes en *een zekere koeier van boer Bultinck* naar boven gingen en tijdens het luiden in de klokkenkamer bleven.

Na het luiden klom ook Judocus Mynsberghe naar het *belfroot*, samen met Joannes Daenens en Bernard Van Hacker, en vond er het vernoemde drietal bij de klokken. Hij volgde Bernard Staes en Bultinck's koewachter toen ze *inde naelde vanden toren* klauterden. Hij ontgrendelde er het bovenste torenvenster, op twee stappen van het kruis. Bernard probeerde het open te steken. Het venster (wellicht een blind raam, een soort valluik) was met schaliën beslagen. Omdat Bernard *alsoo door het groot gewichte* (van het venster) *in peryckel was van achter deselve te vallen* trok hij het raam wederom dicht maar verwaarloosde het opnieuw behoorlijk te vergrendelen. De jongens vervoegden daarna Joos Cocquyt die in de klokkenkamer op hen gewacht had.

Drie dagen later, op 24 januari, stortte het ontgrendelde venster naar beneden. Het raakte de *heusie* (oversteek) van het torendak en viel *door den bots op den toren buyten het choor op den grond*. Gelukkig was het niet *op het slecht ticheldak gevallen, dwars door den plaffond op den hoogen choor*.

Op verzoek van prelaat Heye ondervroeg de koster Benedict Vande Voorde en Judocus Mynsberghe over het voorval. Ze ondertekenden op 30 januari hun relaas van de feiten in tegenwoordigheid van J(an) F(rans) Vander Sickel en Emmanuel Staes. De koster stuurde de attestatie naar de abt en voegde er in een brief bezwarend aan toe, verwijzend naar de getuigenissen, dat Joos Cocquyt schuld had aan het uitvallen van het venster omdat hij een vijftal

jongens, alleen en zonder noodzaak, in de torennaald had laten klimmen.

Tegelijkertijd verklaarde Benedict Vande Voorde *dat het waer (was) dat zijn vader alleen onder hem had de sleutel van de kerk en van de toren, en niemand anders dan de pastoor ook toegang had tot de kerk. In 1775 had pastoor Van Baeten hem een sleutel van de kerk gegeven om, zoals zijn vader, driemaal daags de klokken te kleppen of te luiden. Ook Joos Cocquyt ontving toen van de parochieherder een sleutel van de kerk, evenals van de lijkdeur, van het casken daer de lijckberrien staen en van de toren.*

Uit deze verklaringen blijkt, schreef koster De Winter nog aan de prelaat, dat de kwestie van de sleutels vooral de pastoor en de heer van Hansbeke aanbelangt.

Was de brief van de koster de aanleiding tot een hernieuwde bemiddelingspoging van de abt? Op 21 maart 1781 stuurde hij aan pastoor Jan Van Baeten *een project van transactie om de moeilijkheden te cesseren, gerezen tusschen de coster en andere personen, ventilerende in den Raed van Vlaenderen, wetende dat hij wel saude willen dat deze inden minnen sauden geaccordeert worden.*

De pastoor antwoordde hem op 29 maart dat hij *de proposities van accord* de dag te voren aan de heer van Hansbeke ter hand gesteld had, die hem *daer over sal delibereren en sijn sentiment daer over sal toezenden.*

Maar een vergelijk liet op zich wachten. Op 24 mei daaropvolgend vertelde een ongeduldige koster aan de pastoor dat *de geventileerde saeken niet kunnen blijven overstaen* en hij derhalve zijn raadsman zou opdragen de zaak niet langer uit te stellen. De pastoor deelde hem mede dat de heer van Hansbeke aan Meester Pullincx, zijn raadsman, gevraagd had de transactie met de abt te bespreken. Hij vroeg hem nog wat geduld te oefenen omdat de heer in de komende week naar de pastorie kwam en hij de kwestie nog eens met hem zou overleggen.

Uit de bewaard gebleven stukken blijkt dat de oorspronkelijke tekst van de overeenkomst, opgesteld door de Drongense abt, een eerste en een tweede maal werd gewijzigd. De aangepaste versie (zie bijlage) behandelt eerst de aanstelling van de klokkeluiders en regelt vervolgens het gerezen geschil.

Men ging hierbij uit van het feit dat er in de kerktoren twee klokken hingen: een tiendeklok en een klok die, naar men zei, aan de gemeente toebehoorde. Aangezien de tiendeheffers (die instonden voor het onderhoud van de kerk) niet gehouden waren een tweede klok, naast de tiendeklok, te gedogen, zou het recht van de eerste klokkeluiders steeds gebonden blijven aan de *costerie*. De koster zou de eerste klokkeluiders zijn. De tweede klokkeluiders zou, in onderling overleg, gezamenlijk door de prelaat, de pastoor en het gemeentebestuur aangesteld worden. In geval er slechts één klok, de tiendeklok, in de toren hing, bleef het recht van klokkeluiders uitsluitend aan de koster voorbehouden.

De twee klokkeluiders in dienst mochten aanblijven tot één van hen zou bedanken, zou overlijden, om wettelijke redenen zou afgesteld worden of de parochie zou verlaten. Ze moesten evenwel de toelagen voor het luiden onderling met de koster delen. Desgevallend werd de overblijvende, op voet van gelijkheid met de koster, tweede klokkeluiders. In geval geen van beiden in functie bleef zou een tweede klokkeluiders benoemd worden, zoals hoger vermeld.

Ook de functie van grafmaker bleef inherent aan het *officie van coster*. Degene die grafmaker was mocht nochtans in dienst blijven tot aan zijn overlijden maar stond onder toezicht van de koster.

Tenslotte mochten enkel de pastoor en de koster, als bewakers van de kerk, de sleutels van de kerk bezitten.

Naar verluidt gaf het voorstel van overeenkomst een wijze oplossing aan het twistpunt nopens *den costerelen clockereep*. Het bevestigde, enerzijds, de aan het kostersambt inherente taak van (eerste) klokkeluiders en stelde de grafmaker ondergeschikt aan de koster. Enkel de koster, en vanzelfsprekend de pastoor, mochten de sleutels van de kerk bezitten, zoals het vanouds gebruikelijk was. Anderzijds hield het rekening met de situatie die na de dood van koster Andries Vande Voorde ontstaan was. De twee klokkeluiders (grafmaker) mochten in functie blijven en werden (weinig of) niet in hun persoonlijk belang geschaad.

Werd dit voorstel van transactie uiteindelijk door de betrokkenen aanvaard? In ieder geval verklaarde het Hof zich op 28 februari 1782 akkoord met een

minnelijke schikking die de beide partijen in overweging namen. Toch kwam de benoeming van klokkeluiders en grafmaker opnieuw ter sprake in een onderlinge overeenkomst die pastoor Jan Van Baeten en Jozef van de Woestijne, heer van de heerlijkheid van Hansbeke, op 17 juli 1784 ondertekenden. De klokkeluiders zouden door de heer en de pastoor in onderling akkoord aangesteld worden. De benoeming van de grafmaker bleef het alleenrecht van de heer (4).

Albert MARTENS, Gent

Noten

- (1) Rijksarchief Gent, fonds abdij Drongen, bundel 26.
- (2) Genealogische gegevens werden geput uit de parochiale doop-, huwelijks- en overlijdensregisters.
- (3) Maria Theresia, keizerin van Duitsland, koningin van Hongarije en Bohemen, soeverein over de Zuidelijke Nederlanden, overleed te Wenen op 29 november 1780.
- (4) A.MARTENS, *Minnelijke schikking tussen de heer van de heerlijkheid van Hansbeke en de plaatselijke pastoor, anno 1784*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXII (1991), afl. 2, blz. 175-178.

Bijlage: Project van transactie, opgesteld door de Drongense abt, in gewijzigde en aangepaste versie.

Omme alle moeyelijckheden ende voordere processen te vermijden nopende het stellen van klokkeluyders binnen de prochie van Hansbeke, soo heeft den Eerw^{en} Heere prelaet van d'abdiye van Onse Lieve Vrouwe binnen de prochie van Drongen met de gonne die het behoort getransigeert op de volgende conditien:

Primo: aengesien de thiendeheffers niet verbonden en sijn andere klokken als de thiende klokke in den thoren van de parochiale kercke van het geseyde Hansbeke te gedoogen ende dat inden gemelden thoren twee klokken sijn hangende, van welcke twee klokken de eene de thiende klokke is ende de andere men segt te wesen eene klokke de welcke de gemelde prochie soude toebehooren, so ist alsdat den koster van het geseyde Hansbeke altijd den eersten klokkeluyder sal wesen, ende aen de costerije annex blijven, soo langh als de gemelde twee klokken in den voorseyden thoren sullen blijven hangen.

Secundo: den tweeden klokkeluyder sal gesaementlijck door den gemelden

Eerw^{en} Heere Prelaet, door de weth over het gemeynte, ende den heer pastor aengesteld worden.

Tertio: de thiende klokke alleene in den thoren existerende sal het recht van klockluyder aen den koster van Hansbeke alleene voor altijd annex blijven.

Quarto: niemant en sal vermogen de sleutels van de parochiale kercke van het gemelde Hansbeke onder hem te hebben als den Eerw^{en} Heere pastoor ende coster van het selve Hansbeke, als sijnde die de welcke voor alles sorge moeten draegen.

Quinto: den coster sal sijn ende altijd blijven den grafmaeker als een inherent devoir aen het officie van coster, soo nochtans dat den gonnen die men daer van de bemoeyenisse heeft gelaeten, sulckx onder het opsicht van den coster sal blijven doen tot sijn overlijden, ofte andersins daer van soude bedanckt worden.

Sexto: wat aengaet de twee actuele klockluyders buyten den coster, sij sullen beyde continueren ende de profijten van het luyden voortscommende met den coster gesaementlijk deelen, tot dat den eenen ofte den anderen van beyde de geseyde klockluyders hem sal bedancken, de gemelde prochie commen te verlaeten, om wettelijcke redenen afgesteldt te worden ofte commen te sterven, als dan sal den laesten van de geseyde twee klockluyders buyten de gemelde voorvallen op den selven voet met den koster klockluyder blijven, maer den laetsten van die twee klockluyders om redenen voorseyt geen klockluyder meer sijnde sal alsdan den tweeden artikel hier boven moeten plaetse hebben.

Waarmede de processen ende andere moeyelijckheden aengaende de gemelde punten in questie sullen commen te cessereren met compensatiekosten. Actum....

MONIKA VAN PAEMEL GEADELDE

Naar aanleiding van de nationale feestdag ontvingen bij koninklijke besluiten van 16 juli 1993 eenendertig personen een adellijke titel. Onder hen de schrijfster Monika van Paemel en haar echtgenoot Theo Butzen. De verlening van adellijke gunsten is een jaarlijkse traditie ter gelegenheid van 21 juli. Het waren tevens de laatste adellijke gunsten die door koning Boudewijn werden verleend.

Na Cyriel Buysse in 1932 is Monika van Paemel de tweede auteur uit het Land van Nevele die tot de adelstand werd verheven.

Monika, barones van Paemel, zoals de schrijfster zich voortaan mag noemen, werd op 4 mei 1945 rond het middaguur in de Poekestraat te Poesele geboren als Monique, Maria Van Paemel. Zij is de dochter van Alfons, Leonce (°Vosselare) en van Irène, Germaine Verhoye (°Lotenhulle), toen wonende te Wilrijk. De schrijfster zag het levenslicht in de woning van de zuster van haar moeder Marie, Angèle Verhoye, gehuwd met timmerman René Lossy. In haar meesterwerk *De vermaledijde vaders*, op blz. 10, beschrijft Monika van Paemel haar geboorte en haar geboortehuis als volgt:

... Het huis lag aan de bocht van de weg voor de molenheuvel, het was een simpel huis met een deur in het midden, en aan weerszijden van die deur een venster. De dorpen waarin dergelijke huizen stonden waren moeiteloos teruggevallen in de tijd, en overleefden deze oorlog zoals ze de vorige hadden overleefd: met de deuren dicht en de luiken gesloten.

Voor het huis was een kleine bloementuin waarin boerenrozen en pioenen bloeiden, naast de zijgevel stond een notelaar. Er was een moestuin en een geitewitje. Aan de ene kant was het erf afgesloten door een boomgaard en aan de andere kant door een dikke heg van christusdoorn, waarachter een zandweg lag, daar stonden tegen elkaar geleund ook twee daglonershuisjes zo klein dat ze twintig jaar later romantisch werden gevonden. Pam werd geboren in de linkervoorkamer die normaal de slaapkamer van haar tante en oom was, en in de smalle bijkeuken achteraan werden de eerste zorgen aan haar besteed. Ze onderging een nooddoop, daarna mocht de dokter haar gebarsten schedel aan elkaar spijkeren. Ook al geloofde men niet

Monika van Paemel en Ylonka Deolet, haar overbuurmeisje tijdens haar jeugd jaren in de Poekestraat te Poesele. Ze zagen elkaar voor het eerst in dertig jaar terug op 10 september 1983 ter gelegenheid van de heemkundige tentoonstelling "Toen (Poesele) nog POESELE was".

(Foto André Bollaert)

echt, men nam het zekere voor het onzekere, de schoenendoos stond al klaar in afwachting van het witte kistje dat oomlief indien nodig zou verzorgen. Hij was een ouderwetse timmerman die naar traditie de resten hout zou uitsparen om zichzelf en zijn familie de laatste eer te bewijzen...

Haar kinderjaren bracht ze door in Poesele, Nevele, Lotenhulle en Deurle. Als ze negen jaar is wordt ze zwaar ziek en wordt ze overgebracht naar Essen in de Kempen. Gedurende deze periode van langzaam herstel volgt ze privélessen. Het werd een tijd van veel lectuur en het schrijven van de eerste gedichten. Met veertien gaat ze terug naar school en publiceert ze haar eerste teksten in de schoolkrant. In 1963 huwt ze met Theo Butzen en vestigt zich te Boechout in de provincie Antwerpen.

Haar eerste roman *Amazone met het blauwe voorhoofd* (1971) is meteen een literaire voltrefter die in 1972 wordt bekroond met de prijs voor het beste literair debuut. Drie jaar later krijgt ze in Oost-Vlaanderen de literaire provinciale prijs voor letterkunde voor de novelle *Marguerite*. Tussen deze twee bekroningen in verscheen in 1974 de roman *De confrontatie*. Haar meesterwerk *De vermaledijde vaders* kreeg in 1986 de Dirk Martensprijs en de Prijs van de Vlaamse provincies. De hoofdbekroning kwam er in 1987 toen aan het werk de driejaarlijkse staatsprijs voor verhalend proza werd toegekend. Als toemaatje ontving ze in 1988 de prijs van de Vlaamse lezer voor hetzelfde werk. Het boek werd ondertussen vertaald in het Frans, het Zweeds en het Duits. In 1988 verscheen ook de novelle *De eerste steen* die als boekenweekgeschenk werd aangeboden op de Antwerpse boekenbeurs.

Monika van Paemel is ook actief in de vrouwenbeweging in België. Eind van de jaren zeventig was ze in Nederland een gewaardeerde medewerkster aan het TROS-programma *Week in Week uit* dat zich vooral tot de huisvrouw richtte. Ze werkte mee aan programma's voor de Nederlandse VARA en de BRT-radio. Zo stelde ze onder meer een radiodocumentaire samen over de oorlogsrugwelen in Vinkt.

Verder publiceerde ze o.a. bijdragen in *Dietsche Warande*, *Belfort*, *De Vlaamse Gids*, *Nieuw Vlaams Tijdschrift*, *Vrij Nederland*, *De Morgen*, enz. In 1988 werd ze voorzitter van het PEN-centrum Vlaanderen waarin ze vooral ijvert voor een beter statuut van de schrijver.

Bij het uitbreken van het geweld in het voormalige Joegoslavië startte ze een hulpactie voor de getroffen bevolking via de gemeentebesturen. De actie kende in Vlaanderen echter maar een matig succes.

Haar laatste roman *De eerste steen* (1992) werd door de pers op gemengde gevoelens onthaald wat niet belette dat nauwelijks drie maanden na de publikatie in Vlaanderen 7.000 en in Nederland niet minder dan 25.000 exemplaren over de toonbank gingen.

Het werk van Monika van Paemel bevat veel autobiografische gegevens en verwijzingen naar haar geboortestreek. Voor onze heemkring schreef ze in augustus 1983 ter gelegenheid van de heemkundige tentoonstelling *Toen (Poesele) nog POESELE* was een korte impressie over haar geboortedorp. Vorig jaar, naar aanleiding van Monumentendag 1992 werd ze door de Koning Boudewijnstichting aangezocht een bijdrage te verzorgen over een dorpschool. Haar keuze liet ze hierbij vallen op de verdwenen meisjesschool in haar geboortedorp Poesele; een plaats die haar blijkbaar nog steeds nauw aan het hart ligt.

André BOLLAERT, Poesele

Bijlage: Poesele door Monika van Paemel

Na al die jaren ken ik het scenario: het voor mij zo bekende en intieme woord Poesele zorgt in bijvoorbeeld noordelijk gelegen gebieden voor geamuseerde verwondering en quasi grappige toespelingen: 'Waar ben ik geboren?' En wat te denken van de spraakverwarring die ontstaat als de administratie er zich gaat mee bemoeien: Poedelé of Poederlee, oorden die er mogen zijn maar waar ik ondanks de semi-officiële verbanning niets mee te maken heb. Het heeft geen zin de voorstellingen die achter deze reacties schuilgaan proberen recht te zetten, ik zwijg omdat ik beter weet en omdat alleen ingewijden mij kunnen volgen in die voor altijd verdwenen maar met niets uit te wissen beelden uit de kinderjaren. "*A la recherche du temps perdu*". Er zijn andere plaatsen waar ik mij zal uitspreken. Poesele. Tussen de molen en de kerk. Het kasseibaantje waarvan ik alle putten en kuren ken. De dorpschool, twee klassen bijelkaar, een nonnetje met wangen als een blinkende appel, gewijde geschiedenis, en het proeflapje als voorbereiding voor de witte katoenen onderbroek waar ik nooit een fatsoenlijk kruis in zal breien, en die op de duur zo beduimd is dat ze alleen nog voor poetslap kan dienen! De processie waar

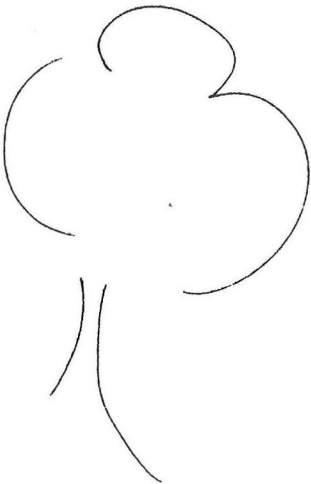
ik als engeltje afgunstig ben op Johannes de Doper die in een schaapsvel mag meestappen. Het was geen Bokrijk avant la lettre of een verlate scène uit het literaire werk van die concurrent uit Nevele, maar een heuse micro-maatschappij waarin ik zonder het te weten veel leerde over de menselijke - en de machtsverhoudingen. Er zijn in mijn persoonlijke geschiedenis voldoende factoren aanwezig om te verklaren waarom ik mij zo hartstochtelijk aan dit dorp ging hechten, één ervan is de rust en de zekerheid die het bood en die ik als eeuwigdurend interpreteerde.

Hoe verwachtingsvol stapte ik op het St.-Pietersplein in Gent op de tram die langs de meersen van Drongen (waar hij schuin overhelde) via Nevele waar de postzakken werden gelost naar Poesele schommelde waar de grote X van de molenwieken mij trouw opwachtten en dan wist ik dat ik thuis was. Er bestaat zoiets als een geboorterecht. En ik herinner mij nog goed de dag dat ik automatisch gas gevend (toen was de tram al vervangen door een autobus, een stadium dat ik oversloeg) Poesele naderde en er een gat in de hemel zat. De molen was weg. Onvergefelijk blijf ik het vinden. De dingen moeten veranderen willen ze blijven bestaan; ik heb het zelf geschreven, maar nu voeg ik eraan toe dat niet alle veranderingen verbeteringen zijn, en dat er in dit land vaak niets of een gedrocht voor in de plaats komt.

Poesele, waar ik heb leren lezen en schrijven in een taal die zich in het gestroomlijnder Nederlands blijft demonstreren. Als ik eens goed kwaad ben kan ik nog altijd lettergrepen lang vloeken, en dat is een hechtere binding tussen boven en beneden dan je op het eerste gezicht zou geloven.

Soms droom ik dat ik er terug kom, onzichtbaar, om het verleden op heterdaad te betrappen. Het kleine paradijs als uitgangspunt, de plaats waar ik wil keren als het einde nadert.

Manika van Kesteren

DE DORPSSCHOOL VAN POESELE

Het was een dorpsschool, het is nu een woonhuis, dat zegt iets over de afmetingen. Drie klassen, rechts van de gang de kleuterklas, links de klas van de moederoverste waar de meisjes van het vierde, vijfde en zesde leerjaar samen zaten. Tot en met het derde leerjaar was het onderwijs gemengd, dat was ook het derde lokaal. Hoge plafonds, buiskachels, aan de watergroene muren afbeeldingen van heiligen en platen met didactisch materiaal zoals er een - met de vervoeging van de sterke werkwoorden - in mijn werkkamer hangt. Voor het bord een houten podium - een trede - waarop de voetstappen hol weerklonken. Voor de ramen die in vierkante ruitjes waren onderverdeeld bloeiden geraniums. Voor de lengtegevel van het rechthoekige gebouw een galerie die werd gestut door ijzeren pilaren, daaronder werden de kinderen op regendagen verzameld. De speelplaats werd overschaduwd door de boomgaard van het klooster waarin de kippen scharrelden. Voor de school was een priel - een hofke - met een grot van Lourdes, er bloeiden sering, pioenen, goudsbloemen en boerenrozen. De school stond - staat - naast de pastorie die eveneens omgeven was met een boomgaard en een moestuin en een priel waarin grote bossen blauwe hortensia's elkaar verdrongen. Het spel van licht en schaduw onder de bomen, de kleuren van de bloemen en het gekakel van het pluimvee is voor mij voorgoed verbonden met het dreunen van de kinderstemmen, de geur van natte jassen in de gang, en de wonderen van de wereld zoals die met de leerstof werd overgebracht. Alles was een verhaal.

In de Mortierstraat (toen een kasseibaantje) halverwege de molen en de school ben ik geboren. De molen sprak tot de verbeelding, ik zal het die van Poesele niet vlug vergeven dat ze hem hebben afgebroken. Er zit daar een gat in het landschap. In de school heb ik leren schrijven, de wereld en mezelf benoemen. Daarna zijn er andere scholen gekomen, grote fabrieksachtige gebouwen waarin leerstof werd verstrekt, geen enkele heeft de levende leerschool van Poesele vervangen.

Verleden week bleef de trein in de buurt van Arnhem (Nederland) om een onbekende reden midden in het weiland stilstaan. In de verte zag ik een bakstenen gebouw dat op een school leek, ik hoorde het gebimbam van een klok en zag op het dak de klok heen en weer gaan. Er schoot me een liedje te binnen: "Twee emmertjes water halen, twee emmertjes pompen - de meisjes op de klompen, de jongens op het houten been...".

Ik verging van heimwee. Ook de dorpschool van Poesele had geen bel maar een klok. De dingen veranderen met de tijd, maar als in één mensenleven het landschap onherkenbaar wordt, de huizen van de kinderjaren verdwijnen, verliest het hart zijn houvast.

Monika VAN PAEMEL

(Overgenomen uit: *Monumentenkrant*, Bijvoegsel bij *Bouwbedrijf* nr. 32 van 7 augustus 1992).

**DE SINT-PETRUS- EN PAULUSKERK TE HANSBEKE
(1793-1993). BOUW EN INRICHTING.**

door Albert Martens

De heemkundige kring "Het Land van Nevele" publiceerde in oktober een tweede bijdrage ter gelegenheid van het 200-jarige bestaan van de parochiekerk van Hansbeke.

Het boek telt 200 pagina's en een 90-tal afbeeldingen. Het eerste deel verwijst naar het ontstaan (1145) en de afbakening (1242) van de parochie. Het belangrijkste deel behandelt chronologisch de bouwgeschiedenis en de inrichting van de huidige kerk, geïllustreerd met plans, prentkaarten en foto's van de kerk in haar verschillende bouwfases. In dit verhaal over twee eeuwen komen honderden namen van personen voor: van bouwheren, bouwmeesters, weldoeners, ondernemers, ambachtslieden en bijzonderen, uit Hansbeke en omliggende, die de geschiedenis van de kerk hebben gemaakt. Het derde deel geeft beknopte biografieën van pastoors, onderpastoors en Hansbeekse geroepenen benevens naamlijsten van kerkmeesters en kerkdienaars. Hoewel de parochiale geschiedenis buiten het bestek van deze studie valt, volgt tenslotte als toemaatje een galerij van (oude) gelegenhedsfoto's die enkele parochiale hoogtepunten en groepen belichten.

Men kan zich het werk aanschaffen door overschrijving van 400 fr. op rekening nr. 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van "Het Land van Nevele" vzw, Beentjesstraat 24, 9850 Poesele, met vermelding "Parochiekerk Hansbeke Bouwgeschiedenis".

ERRATA

A.MARTENS, *De Sint-Petrus- en Pauluskerk te Hansbeke (1793-1993). Architectuur en Kunstpatrimonium*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXIV (1993), afl. 3, p. 161-267.

- p. 173 regel 2,b: basilicale i.p.v. basicale
- p. 179 regel 10,o: zonden i.p.v. zonde
- p. 199 regel 15,o: bestaande i.p.v. bestaand
- p. 203 regel 8,o: voluntatis i.p.v. volutaris
- p. 207 regel 17,o: superplie i.p.v. superflie
- p. 209 regel 15,b: superplie i.p.v. superflie
- p. 214 regel 2,b: sociëteit i.p.v. sociteit
- p. 214 regel 4,o: Iudaeorum i.p.v. Iudacorum
- p. 225 regel 12,o: Chrismale i.p.v. Crismale
- p. 227 regel 11,b: Een i.p.v. een
- p. 227 regel 11,b en regel 7,o: Romeins i.p.v. Romaans
- p. 227 regel 5,o: Lectionarium i.p.v. Lectonarium
- p. 233 regel 9,b: mm i.p.v. cm
- p. 235 regel 1,o: martyres i.p.v. martyris
- p. 241 regel 14,o: zwarte i.p.v. zware
- p. 245 regel 12,o: bisschopsambt i.p.v. bisschopambt
- p. 251 regel 13,b en regel 1,o: aug^{ti} i.p.v. aug^{tii}
- p. 252 regel 6,b: aug^{ti} i.p.v. aug^{tii}
- p. 261 regel 9,b: - i.p.v. 6
- p. 264 regel 13,b: Van de Castele i.p.v. Van De Castele

A.M.

VERSLAGEN

Prijs voor geschiedenis toegekend aan leerlingen van de zesde klas.

Net als de vorige jaren heeft de heemkundige kring een bijzondere prijs toegekend aan de best gekwoteerde leerling(e) in het vak geschiedenis van de zesde klas. Deze prijs bestaat uit het boek van ons bestuurslid A. Strobbe "Lotenhulle in woord en beeld. Tussen gisteren en vandaag".

De prijs ging dit jaar naar:

VAN DE GEHUGTE Kelly (Gesub. Vrije Gem. Lagere en Kleuterschool - Merendree)

DEDONCKER Kenny (Sint-Vincentiuschool - Landegem)

MICHIELS Mirjam (Gesub. Vrije Gem. Basisschool - Hansbeke)

BRUNEEL Wouter (Sint-Hendrikscollege - Bachte-Maria-Leerne)

VANBRUWAENE David (Gemeentelijke Lagereschool - Nevele)

VAN DE SOMPEL Astrid (Gemeentelijke Lagereschool - Landegem)

HAELVOET Nele (Gesub. Vrije Gem. Lagere en Kleuterschool - Nevele)

ROMONT Frederic (Basisschool Rietgaver - Nevele)

RENWART Delphine (Gesub. Vrije Basisschool - Lotenhulle)

Wij wensen de laureaten van harte proficiat.

C.D.G.

Zaterdag 10 en zondag 11 juli 1993. Uitreiking van bedevaartvaantjes van de heilige Donatus in de kerk van Poesele.

Nu, reeds voor de negende maal, werden op initiatief van onze kring tijdens het tweede weekend van juli bedevaartvaantjes uitgereikt van de H. Donatus. Op zaterdag werden tijdens de offergang 60 vaantjes uitgereikt, op zondag 45. Het nieuwe vaantje in lichtpaarse kleur werd op 250 exemplaren verspreid. De afbeelding die erop voorkomt werd vóór de Tweede Wereldoorlog veel gebruikt op bidprentjes in Wallonië en het Groot-Hertogdom Luxemburg van waaruit deze verering onze regionen bereikte.

A.B.

